Q. D. B. V.

GRATIOSISSIMI ORDINIS APOLLINEI,

Consensu & Auctoritate,

SUB PRÆSIDIO

VIRI

Nobilissimi, Amplissimi, Excellentissimi atq; Experientissimi

DN. GUNTH. CHRISTOPH. SCHELHAMMERI,

Medicinæ D. & in Academia Kiloniensi Professoris Primarii, Serenissimi Ducis Cimbr. Gottorpiens. Archiatri, Societat. N. C. LEOPOLDINÆ Adjuncti, & in Italiâ Recuperatorum socii,

Fautoris per omnem vitam eximie colendi,

DISSERTATIONEM SOLENNEM DE ODONTALGIA TACTU SEDANDA,

Ad capessendum ritè summos in Arte salutari Honores, ac Privilegia Doctoralia

Publicæ disquisitioni submittit

BALTHASAR KRYSINGIUS,

Flensburgo-Cimber: in patriâ Medicus.

Ad d. 18. Octobr. locô & horis consuetis.

KILIÆ, Literis Bartholdi Reutheri, Acad. Typogr. Anno MDCCI.

Fidissimo atq; amantissimo
Conjugum Pari,
VIRO
NOBILISSIMO SPECTATISSIMOQUE,
DOMINO
GEORGIO Thor Straeten /
Civi ac Mercatori dexterrimo & præcipuo, Flensburgensis Civitatis Senatori meritissimo, futuro socero perquam honorando;
MARITÆ
NOBILISSIMÆ PRÆSTANTISSIMÆQUE,
DOMINÆ
MARGAR. DOROTHEÆ Reimers /
Futuræ socrui insignite amandæ:
Ut &
FILIÆ,
Variis sexus sui virtutibus decoratissimæ,
VIRGINI
MARGAR. DOROTHEÆ Thor Straeten /
Sponsæ suæ dilectissimæ,

qualecunque hoc
in perpetui cultus & amoris pignus
consecrat
AUCTOR.

DE ARGUMENTO DISSERTATIONIS NOSTRÆ GENERATIM, Tractandæque materiæ novitate ac præstantia.

CAPUT PROOEMIALE.

DE Odontalgiâ, manuum tactione sedanda, dissertaturis non opus esse præviâ quâdam *Odontalgiæ* vocis enodatione videtur, ceu quæ nemini, nisi qui in Græca lireraturâ tyro sit, ac planè rudis, incognita esse possit, & peregrina. Cœtera autem, ut omni sensûs difficultate careant, assensionem quidem & comprobationem primò aspectu de rebus judicantium vix captabunt. Etenim vel παράδοξον hi dicent dolorem dentium, tactùs quandam offensam, *tactu* comprimere atque restinguere velle, cùm is sæpe tam magnus & acerbus sit, ut ne mollissimæ quidem linguæ admotionem, imò nec levissimi quidem aëris appulsum, sine summâ molestiâ perferre queat: vel incredibile id ideo videbitur, quòd causas doloris tam varias atque multiplices manuum tactus neque removere, neque corrigere, potis sit. Præsertim cùm non externò frigore solùm & seri acris affluxu, verùm & ciborum asperitate, & vermiculorum rosione ægritudo nonnunquam denti concilietur, quæ non, nisi sublata penitus causâ, demum desinat. Atque adeo aut venditationis cujusdam & jactationis nos accusabunt, qui odontalgiæ *sedationem* polliciti fuerimus; aut, si quidem cum levamine hæc ipsa fiat, eam tamen fore omninò palliativam, uti vocant, h. e. infidam, inconstantem, itemque speciosâ publicâque commendatione vix dignam

existimabunt. Sed nec deerunt fortassis novitatum cupidi, atque argumenti admiratores, qui illicò Methodum hanc nostram ad mirandam magis, quàm imitandam, curationum classem referre voluerint; contrà atque alii, alienarum rerum contemtores, qui, cujus ipsi Authores non exstiterunt, id omne, non consultâ experientiâ, rejiciunt. Equidem facillimum foret illorum in gratiam hoc, quodcunque sit, inter κειμήλια Practica nobismet unis asservare, ac Pulvere Cœlesti, Tincturâ quadam Angelicâ, aut,

- - - quod est longè sublimius istis,

Divini cognominis medicamine, ceu velamentô, artificium dissimulare nostrum, atque obtegere; At piaculum duximus agyrtarum morem sequi, & per insimulationum involucra plebeculæ credulitate sæpius abuti. Præcipuè, cum sic vel præsentes simul omnibus esse nos oporteret, nî fallaciam tandem detectam, atque adeo in ignominiam artis Medicæ, & in ejusdem contemtum, cedere vellemus divinam prorsus hanc encheiresin. Quæ, præterquam quod novitate sese commendet, eâ etiam pollet virtute, quâ morbum, quem *maximis annumerari posse tormentis Celsus* ait *L. VI. c. 9.*, veluti objectô Gorgonis capite, momentaneô, aut certè perexiguô temporis spatiô, sedare, ægrumque adeo è magnis & molestiis & periculis eximere queat. Neque enim, nisi ab inexpertis, parvi hic habetur dolor, quòd gravissimis nonnunquam stipari soleat symptomatibus, quin & ipsam mortem pedissequam habere. Exempla, ab Auctoribus nobis relicta, passim reperiet, quisquis paululum curiosior hanc in rem inquisiverit: vid. præter alios *Vit. Riedlinus Lin. Med. A.* 1696. *m. Nov. Lin.* 14. *Platerus Observat. L. II. p.* 380. *Tulpius L. I. Obs. med.* 36. Imo nec desunt nobis, â fide dignissimis relata, eorum, qui vitam, tantùm non omnibus acceptam, præ dolore longè acerbiorem ipsâ morte putarint, atque inde propriam sibi adsciverint manum. Operæ igitur pretium nos facturos rati sumus, si disputationis Inauguralis loco publicâ nunc luce comparere sinamus inventum, nemini, ut nos quidem putamus, compertum, nullibi certè apud

Scripto-

Scriptores hactenus commemoratum. Quod demum ut bonis auſpiciis fiat, DEUM T. O. M., univerſi hujus præpotentem Rectorem, ſuppliciter & ex animo oramus.

CAPUT I.

DE

Salubri in Morbis Tactu generatim.

SOlô contactu humani corporis morbos feliciter perſanandi ritum jam olim, plurimis abhinc ſeculis, & Veteribus fuiſſe cognitum: *Pyrrhi*, Epirotarum Regis, exemplô potiſſimum patet. Cujus in dextrò pede pollici eam tribuunt virtutem nonnulli Scriptores (a); quæ leviori ſolùm tactu omnem lienoſis depellere moleſtiam potuerit. Et quamvis de eo ſingulare, omnemque fidem ſuperans, ſimul enarretur: non potuiſſe ſcilicet hunc, ut reliqua corporis membra, buſti flamma prehendi, nedum comburi; Tamen falſitatis inde totam arguere velle hiſtoriam, inconſiderantis eſſet, & parum rectè judicantis facinus. Præſertim quum nec poſterioribus ſeculis deſint ſimilis argumenti exempla, ab Auctoribus locupletiſſimis deſcripta, quæ, quoniam in rem noſtram apprime faciunt, hic integra inſeremus. *Suetonius de Veſpaſiano* ita ſcribit: *E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, ſedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonſtratum a Serapide per quietem, reſtituturum oculos, ſi inſpuiſſet: confirmaturum crus, ſi dignaretur calce contingere. Cum vix fides eſſet vim ullo modo ſucceſſuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit: nec eventus defuit.* Idem paulo uberius recenſet *L. IV. Hiſtoriarum Tacitus*, niſi quod is *manu ægrum* dicat, quem ille *crure* exſtitiſſe *debili* affirmat.

(a) *Plutarchus in hujus Vita, Plinius L. VII. c. 2. & XXVIII. c. 4.*

Convenit certe inter utrosque pedis contactu in integrum fuisse redditam sanitatem membri. Pertinere huc non minus videntur exempla *Ælio Spartiano* de *Adriano* tradita, quæ eodem etiam proposito Cl. *Morhofius in Principe* suo *Medico* adducit: *Adrianus ultimo vitæ tædio jam affectus, gladiô se transfigi a servis jussit, &c. Ea tempestate supervenit quædam mulier, quæ diceret somniô se monitam, ut insinuaret Adriano, ne se occideret, quod esset benevaliturus: quod cum non fecisset esse cœcatam: Jussam tamen iterum Adriano eadem diceret, atque genua ejus oscularetur, receptura visum, si id fecisset. Quod cum insomnium implesset, oculos recepit, cum aqua, quæ in fano erat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cœcus ad febrientem Adrianum, eumque contigit: quo facto & ipse oculos recepit, & Adrianum febris reliquit: quamvis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret.* De Comitibus Habsburgicis ita *Felix Fabri Hist. Suevor. L. I. c. 15. Notorium est, & sæpe probatum, quod dum quis balbutiens est, vel impeditioris linguæ, si ab uno principe de præmissis, sine alio quocunque suffragio, osculum acceperit, officium loquendi disertissime ætati suæ congruum, mox potenter obtinebit.* Neque credibile est ante Pyrrhum, antiquioribus longe seculis, fuisse prorsus neminem, qui idem tentare subinde fuerit ausus, quamvis Historicorum monumenta nullam nobis simili de re fecerint mentionem: fortean quod juxta Poëtam:

- - - - obscura nocte tegantur,
Vate quia carent sacro;

Sive quod facta demum præclara fabularum commentis involuta, planeque corrupta fuerint. Quemadmodum Circen olim Poëtæ ferunt humanum vultum, & reliqua corporis membra in beluam protinus immutasse, ceu

quæ tetigit virga summos Dea dira capillos;

Eandem rursus pro lubitu pristinum corporibus statum restituisse tangendo. Quo quidem commento nobis potissimum innuere videntur isti, *Circen*, solis filiam, quæ a Tactu, seu Manibus

bus, nomen adepta est, (b) plurimasque herbarum virtutes cognovit, & nocere hominibus, & prodesse tactu potuisse. Verum missa hæc faciamus, quod manuum attactum hæc non adeo prope concernant, ad quem noster præcipue collimat scopus.

CAPUT. II.

DE

Salubri Manuum Tactu speciatim.

INter Veteres Hierophilus, Medicus Græcus, apud *Galenum de Composit. Medic. L. VI.* medicamina ob singularem & pene divinam virtutem *θεῶν χεῖρες*, & apud *Scribonium Largum in Epist. ad Jul. Callist. Deorum manus* appellavit: *vid. Jo. Rhodii notæ in h. l. Barthii Adversar. L. XLVIII. c. 19. Cœl. Rhodig. antiq. lection. L. XXIX. c. 11.* Nos vere divinas manus in sanandi isto opere agnoscimus, quo generis humani *Servator* ejusque *Discipuli* sub N. T. ævo sunt usi, quippe qui manuum nonnunquam impositione (c) contactu (d) ut & apprehensione, (e) ægros liberare morbis consueverunt. Alioquin per tactum morbos curandi exempla non una nobis exhibuerunt proxima demum secula: Sic *Antonius Benivenius*, non infimi subsellii quondam Medicus, *de Abditis nonnullis ac mirandis morborum ac sanationum causis libro cap.* 45. scribit, Joanniam Benciam, cognatam suam cum frustraneo labore, omnibusque medicamentis incassum adhibitis, alvi fluxum, quo per multos annos laboraverat, sistere studuisset, eoque nunc res deveniret, ut malum quotidie magno cum vitæ periculo augesceret, tandem omni spe perdita, quod a Medicis derelicta fuisset, Domini-

(b) Vid. *Rosinus Antiq. Roman. annot. ad Dempsteri L. II. c.* 10. qui e veteri codice Mscto locum Fulgentii sic restituit, ut Circe sit quasi *Χειρῶν κριτή.* (c) *Marc. V. 23. VI. 5. VII. 32. & seq. VIII. 23. & 25. XVI. 18. Luc. IV. 40. XIII. 13. Act. XIV. 3. XXVIII. 8. d. Matth. VIII. 3. IX. 29. Marci. I. 41. Luc. XXII. 51.* (e) *Matth. VIII. 15. Luc. XIV. 4.*

minicum Piscienſem Monachum, enixe rogaſſe, ut animo non tantum, ſed & corpori, extremo morbo ægrotanti, auxilium afferret: *Quod cum ille ſe facturum pro viribus annuiſſet, admota manu mulieris caput compreſſiſſe: Tum fuſa oratione ac ſigno Crucis ibidem impreſſo, abire juſſiſſe*; eo certe cum fructu, ut poſtea, ad tertium ab hoc morbo annum, integre convaleſceret. De *Franciſco Bagnone*, Monacho Capucino, B. Conerdingii, Junioris, ad Kirſtenium epiſtola (f) refert, *plurimos eum morbos ſolo contactu curaſſe: Et virginem Aulicam, Corſiniam Scotti, quæ duos annos lecto affixa cum bona valetudine in gratiam redire non poterat, ſolo contactu ab ipſo curatam fuiſſe.* Verum hic longe plures facundia ſua, & excitata in Deum fiducia, ſanare ſine omni tactu viſus eſt. Quale facinus & *Marcum Avianum*, itidem Monachum Italum, ſimili cum eventu, hoc eſt, admodum fallaci, peregiſſe notum eſt: (g) quem ut & Servatores Italorum, (vulgo *Salvadori*) *Saludadores* (ſalutatores) & *Enſalmadores* Hiſpanorum, (h) nec non in vicinia noſtra quondam clarum, Joannem Thomæum, (i) (vulgo *Jean Thamſſen*) Ripis-Cimbrum, lubentes hic præterimus. *Balliolorum* autem in Gallia illuſtris familia non æque ſubticenda eſt, quam miris curationibus, quæ manuum tractatione fiunt, fuiſſe celeberrimam ex *Scævolæ Sammerthanæ Elog. L. V. p. 142. ſeqq.* comparet: qui una *Pſyllorum* & *Marſorum*, antiquiſſimarum apud Ethnicos familiarum, mentionem facit. Sed præſtat eas ex ipſiſmet fontibus derivaſſe. *Plinius L. XXVIII. c. 3.* ſic ſcribit: *Quorundam hominum tota corpora proſunt, ut ex his familiis quæ ſunt terrori ſerpentibus, tactu ipſo levant percuſſos, ſuctuve modico. Quorum e genere ſunt Pſylli Marſique, & qui Ophiogenes vocantur in inſula Cypro*, ſive, ut hic locus ex alio quodam *Plinii* corrigitur, *in Helleſponti Pario.* Nam *L. VII. c. 1.* ita legimus: *Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocant, ſerpentium ictus contactu levare ſolitos, & manu impoſita venena extrahere corpori. Similis & in Africa Pſyllorum gens*

(f) Vid. *Cl. Pechlini L. III. Obſerv.* 32. (g) Vid. *Cl. Pechlin. c. l.* & *Tentzelius in colloq. menſtr. A.* 1692. *p.* 385. *ſeqq.* h. leg. *Morhof. Med. Princeps: Zentgraffius de Tactu Reg. Tr. Diſp. poſter.* §. 3. (i) vid. *Pechlin. c. l. Joſephi Glanvil Sadduciſmus Triumphatus Parte I. p. 94. ſeqq.*

gens fuit. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, cujus odore sopirent eas Eumque *Strabo*, satis locuples ac diligens Scriptor, testimonio etiam suo hunc in modum firmat: *Parium Civitas est juxta mare, quæ majorem portum habet quam Priapus ex ea aucta. Nam Pariani, Attalicis obsequentes, sub quibus est ager Priapensis, multum ex horum regione absciderunt, permittentibus quidem illis. Hoc in loco finxerunt Ophiogenes cognationem quandam cum serpentibus habere: proditum est enim mares serpentium morsibus remedio esse, si eos continuo attigerint, quemadmodum incantatores: ac primo livorem transferre, postea tumorem ac dololem sedare. Gentis hujus auctorem tradunt heroëm quendam ex serpente immutatum, qui fortasse unus aliquis fuit ex Libycis Psyllis. Vis autem ea aliquandiu in genus permansit.* De quodam scriba non minus enarrat *Borellus Hist. & Obs. Cent. II. Obs. 90. eum innumeros curasse & adhuc curare febricitantes sola brachiorum frictione.* Deinde etiam *in Emphysemate doloribusque Ventriculi notus Cl. Pechlino fuit, qui felicem in se expertus manus ἐπίθεσιν, aliis quoque magno emolumento eum commendare solebat, L. III. Obs.* 30. Porro & in *Actis Philosophicis Anglorum A.* 1666. *m. Maj. n. 6.* mentio fit *fabri cujusdam ferrarii, honesti viri, qui non solum medicata sua manu vectes ferreos in laminas verterit argenteas, sed & peculiari facultate præditus fuerit excitandi vomitum demulso stomacho, ventremque laxandi ejus attrectatione; denique leniendi arthritidem, aliosque dolores, palpando partes affectas.* Inter præcipuas tamen & admirandas per manum sanationes, quas secula unquam ostenderunt, primo merito loco *Valentini Greatrakii*, Nobilis Hyberni, habenda persanandi ratio erit, quam prolixius peculiari quodam libro, Anglico, breviter vero apud *Pechlinum* (k) & *Josephum Glanvil* (l) descriptam lege. Hodienum nonnullis Principibus, Angliæ nimirum & Galliæ Regibus, in more positum est, ut applicita manu strumas feliciter sæpius abigant: de quo prolixius egit Celeb. *Morhofius* in Dissertatione illa, cui *Principis Medici* nomen inscripsit: itemque commemoratus *Zentgraffius Disput. duabus, de Tactu Regis Franciæ Witteb. A* 1670. habitis. Idem donum strumosos sanandi Comitibus Habsburgicis a *Fel. Fabri Hist. Suev. L. I. c. 15.* (qui tamen

(k) *L. III. Obs.* 31. (l) *cit. l. p.* 89. *usque ad* 93.

men non tangente, sed potum præbente manu, hoc fieri scribit) & masculis septimis, non interrupta puellis serie genitis, tribuitur ab aliis. (m) *Valdesius de dignitate Regum Hispaniæ ex Beutero eandem Regibus Hispaniarum curandi gratiam concessam esse asserit*, teste *Morhosio*. (n) Quin & Reges Hungariæ quondam tactu curasse morbum regium e *Camerario* refert *Happelius*. (o) Verum singularis admodum est hactenus recensita per contactum medicina, quæ a quibusvis æque adhiberi nequit. Dispiciendum itaque nunc est, quem etiam vulgatus manuum usus nobis polliceatur fructum: Omissis vero percussionibus, de quarum salutari eventu peculiare opusculum linguâ vernaculâ nuper edidit diligentissimus *Paullini*, *Flagellum Salutis* nuncupatum. Frictiones nos, palmarum pressus, contactus lenes, &, si quæ sunt cœteræ manuum operæ, ê scriptorum observationibus delibabimus. Equidem reperiuntur gentes, quarum omnis ferè morborum cura in membrorum perfrictione, atque attactu, consistit. Et tactus quidem, in curandis corporum vitiis apud Circassios aniculis consueti, meminit *Tavernerius Itiner. T. I L III. c. 12.* De Brasilianis *Piso* (p) sic scribit: *Mira equidem, tum tuendæ sanitatis ergo, cum in plerisque morbis sanandis, frictione & unctione frequenti incolæ præstant, illam frigidioribus & chronicis, hanc in acutioribus adhibentes. Quæ remedia lubenter advenæ imitantur, & ut par est, ex legibus artis hæc & plura medendi Empyricorum genera moderantur.* Veteribus etiam Ægyptiis, præter alia salutis remedia, quemadmodum hodiernis etiam Turcis (q) omnibusque Asiaticis gentibus, (r) & balnea & frictus erant usitatissimi: atque ex triplici fricandi genere istis primum dicebatur, quod volis manuum institui solebat, teste *Alpinô* (s) Quin & *Galenus de tuenda sanitate* non solum corpus servari sanum, verum & febres, ex cruditatibus ortas, frictionibus curari debe-

(m) vid. *Zentgraffius c. l. Disp. post.* §. 5. (n) Vid *Ejus Princeps Medicus.* (o) *in Relat. curios. Part. I. pag.* 19. (p) *Hist. nat. & med. L. II. c.* 5. (q) Vid *Rauwolfii Hodœpor. cap.* 2. *Salom. Schweigerus L. II. c.* 33. *aliique* (r) leg. *Mandelsloh*, *Georg. Andersonius & Joh. Jac. Saar cap. 2. p.* 30. (s) *de Medic. Ægypt. L. III. c. 18. & seq.*

debere affirmat. Et verò ab hujus asseclis sæpius easdem commendari passim in monumentis antiquorum reperias. In Italia certe etiam nunc nihil frequentius esse fertur, palmarum, lacte, vel decocto malvæ, irrigatarum, ad utraque spinæ dorsi latera forti admotione, atque earundem deorsum versus ad calcaneas usque repetitis tractibus. Quam operam, sive lenem frictionem, incolæ *fare le freghe* (facere frictionem) sua lingua vocant, plebi, vel cum vel sine Medicorum consilio, in capitis & lumborum doloribus, imbecillitatibus corporis, ac plurimis aliis morbis, matutino ac vespertino tempore, usitatissimam, ac summè proficuam. Nostra tempestate quamvis alibi in frequenti adeo usu frictus non sint, tamen penitus e Medicinæ foro non ejiciendos esse, & ratio suadet, & longinquus rerum usus. Sanguini enim ac lymphæ, per vasa capillaria tardius recurrentibus, novum quendam induunt motum ac calorem, quo, simul humores attenuante, transpirationem forte diminutam augent, & spirituum concitando affluxum membra corporis & robustiora reddunt, & ad res peragendas magis habilia. Idque luculento satis exemplo declarant *Acta Anglorum Philos.* cit. supra loco, ubi pedes, ex ingenti dolore omnino infirmos ac debiles, in integrum plane restitutos fuisse solo matutino vespertinoque canis lambitu notatur. Quod si mollior ejuscemodi frictio, qualis certe lambitus is est, tantarum sit virium, quid nobis de prudenter usurpata, ac paululum duriori, sperare non licebit? Eo sane pacto & capillorum pexum, frictionis instar in matutinum usum cedentem, egregie conducibilem esse monet Celeberrimus *Pechlinus*, qui *L.* III. *Obs.* 10. *novisse sese* scribit, *quibus non aliter, quam a pexu forti atque indentidem frequentato, matutini capitis dolores propulsi sint.* Similem in Gallia persensit fructum virgo quædam hemicrania menstrua cum vertice capitis tunc ita intumescente laborans, ut ubicunque impressi digiti vestigia sui relinquerent: enimvero huic innoxio quidem, sed molestissimo naturæ conatu vomitus vehemens periodos finire singulas solebat ante, quam, Celeberrimi Excellentissimique Domini

mini Præsidis, Fautoris ac Promotoris maximopere venerandi, consilio admodum salutari obsequuta, octiduano pectinis usu malum hoc unoquolibet mense egregie anteverteret. Neque quispiam in alendis equis curiosior facile ignoraverit, quam sit utilis iisdem ac commoda strigilum usurpatio. Imo Boylæum aliquando edocuit Helmontius, posse in lacte asinino, recenter emulso, sapore internosci, pexum eo die animal istud sit, anne minus. (t) Merito igitur in *Vitæ & Mortis Historia* sua passim & ad sanitatem & ad humanæ vitæ longinquitatem frictum adeo commendat Illustrissimus *Baco Verulamius.* * Ac de hujus quidem non negligendo usu sic satis a nobis dictum existimamus. Mentio nunc etiam aliqua injicienda est sive perfrictionis, sive tactus, qui vel hominis jamdum demortui manu fieri vulgo solet ad asperitates cutis, cumprimis strumas verrucasque tollendas. Certè vivi hominis manum, vitali calore temperatam, in Tumoribus abigendis, præsertim a flatu extensis, aliquid posse, & ratio dictitat, & testantur etiam Medici non vulgariter docti; (u) Idem vero frigidum defuncti tactum nonnunquam præstare, multis fortean videri possit absonum. Experimenti tamen veritatem exemplis non unis ostendunt Viri auctoritate graves, ac longè experientiæ gloria clarissimi: Quæ quidem huc adduxisse lubenti cum animo exoptaremus, ni uberius paulo hanc nostram increscere modo sentiremus operam. Benevolum igitur Lectorem, harum rerum cupidum, ad ipsos Auctores ablegamus: videlicet *Helmontium*, Opusc. *Demens Idea* §. 46. *Boylæum c. l. cap.* 11. *Act. Philos. c. l. Th. Bartholin. Cent.* III. *Obs. Anat.* 66. aliosque.

CA-

(t) Vid. *Rob. Boyle usefulnesse of Natural Philosophy Ess. V. cap.* 15.

* Conf. *Paullini Flagell. Salut. Sect. IV. c.* 4.

(u) vid. Cl. *Pechlinus L. III. Obs.* 30.

CAPUT. III.

DE

Salubri Manuum Tactu in compescendis Doloribus, præsertim in Odontalgia sedanda.

SAlutarem manus usum, non tantum quibusdam hominibus peculiarem, verum & pervagatum plurimisque nationibus familiarem, cumprimis frictus utilitatem ostendimus. Videndum porro erit, quanta sit contactuum in sopiendo corporis molestissimo sensu virtus. Equidem cruciatus iis longe acerbissimos accidere comperimur, quorum partes affectæ, tumores, vulnera, aut ulcera, valde dolentia, inepte atque improvide applicitis manibus attrectantur; uti id a Chirurgorum vulgo fieri, indeque statum ægri pejorem multo reddi, quin & vulnerum sanationem quam diutissimè differri, sæpius notamus. Verum longe alia ratio est tactionum, prudenter, &, ut secundum Artis normam decet, adhibitarum. Quibus intensissimos nonnunquam dolores (ut indoctis imperitisque hoc παράδοξον videatur) ægrumque adeo, eorundem ferocia victum, ab animi, vel deliquio, vel furore, continere licebit. Scilicet, vel lippis tonsoribusq; cognitum, quanta sit manuum efficacitas in cephalalgia mitiganda, cumprimis ubi suturarum cranii vel immineat, vel facta demum sit aliqua disjunctio. Et vero vidit *Cl.* Pechlinus (x) *Hamburgensem fœminam, gravissimis capitis doloribus, a suturarum discessu ortis, affectam, ab admotis vehementius filiæ manibus solatium expertam fuisse, mox iterum ad remissiorem contactum invalescente dolore.* Legatur hic quoque *Bootius L. de affectibus omissis cap.* 4. In multis aliis humani corporis morbis quid non inde persentisce-

(x) *cit. loco.*

re nobismet videmur solatii. Quod sane sæpissime laudatum Pechlinum, magnæ existimationis Virum, permovit, ut singulares tactus manuum laudes peculiari quodam titulo ac nitidissimo, ut solet, stylo persequeretur. Atque adeo neminem vitio nobis daturum esse autumamus, quod maximi momenti verba, præcipuè quæ convenire exactè nostro proposito videntur, ex observationibus ejusdemmet mutuata, huc pertrahamus. Sunt autem talia: *Quid in mitigandis doloribus manuum tactus possit, vix quisquam est, qui non experimento domestico didicerit; neque vero simpliciter admota manus, quæ & ipsa calore salubribusque effluviis plurimum potest, sed & compressio, etiam vehemens, plurimum conducere videtur. Tumores quosque & extensiones a flatu manus commode admota pulchre temperat, imo, si fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Costarumque expansiones, quæ fibras doloremque augere solent, pressione compescit. Mirificum etiam in Hypochondrii sinistri doloribus, Splenem vulgo vocant, manus admotæ remedinm; est enim, ubi alia non sunt, quæ juvare possint, præsens in benefica manu solatium, &c. Dolores Nephritici sæpe & ipsi, si ad latera & inania ventris convertantur, magnum a manu accipiunt delinimentum. In Vesicæ Calculo, qui colis glandem excruciat dolor, nullo alio, quam perpetui contactus frictusque mitioris remedio temperatur. In Capitis, Dentium & Aurium doloribus quid manuum fortior applicatio possit, etiam vulgo notum est, quid quod ipsi illi dolores manus beneficium ultro persæpe provocent.* Sistimus hic gradum, quod reliqua, quæ apud laudatissimum Auctorem seqvuntur, jam dum superius, suo quælibet loco, a nobis sint adducta: Et cum in hisce ob argumenti evidentiam verborumque pondus tantum non omnia sic constituta sint, ut vel majoris ornamenti, vel probationis dilucidioris non indigeant, nostræ Dissertationis filum, quod fusiori eorundem insertione abruptum quasi cernitur, iis, quæ de dolore dentium habet Celebratissimus scriptor, rursus subnectimus. Nempe videri possit πρόβλημα nostrum non adeo novum, quod hic à Cl. Pechlino doloris dentium, tactu sedandi, paulo ante mentio quædam fiat, quin & Cardanus ætate jam tum sua acerbissimi ex dente doloris, pariter, h.e. attactu,

sopiti,

ſopiti, aperte meminerit. Porro autem increpandi etiam nos putabimur, qui non ſolum in Præfamine noſtro, ſed & tanto cum verborum apparatu eam promiſerimus ἐγχείρεσιν, quæ momentaneo opere omnem protinus ſiſtat doloris ſenſum; ſive enim genis admovere manus, ſive ipſismet dentibus cum Cardano, velimus, utrobique illudi quaſi videbimur fallaci ſæpius experientia. Sanè, ſi quidem cum iſtis dentium curationibus omnino conveniat etiam noſtra, pervulgatam eandem, nedum novam, dici poſſe confitemur: neque etiam ſimpliciter, & ad tactum, ſed ad tangendi modum, reſpicientes, planè novam æſtimavimus, quam hic deſcribimus dentium medicinam. Verum enim verò longè diverſiſſima ea eſt, & a communi, & ab illa ſimul tactione, quam Cardanus, ceu ſingularem nobis reliquit. Interim de experimento utroque nobis quam maxime gratulamur; opinantes noſtram inde methodum eò facilius apud doctos aliquam aſſequuturam eſſe fidem, quod, dum Clariſſimi ambo Viri jam tum oſtenderint ὀδονταλγίαν tactu, ſi non ſemper, ſaltim aliquando atque inſigniter, mitigari poſſe, nos modo tangendi rationem præbeamus, qua ſemper, protinus & planè tolli dolorum ſenſus queant. Diſcrimen autem ut magis pateat; en! omnibus verbis expreſſum *Cardani* locum præmittimus: *Nuper cum hoc ſcriberem, dolor acerbiſſimus duos ultimos maxillæ ſiniſtræ ſuperioris dentes vexabat: unde conſenſu quodam & alios omnes ſuperiores ejus partis dentes affligebat & maxillam totam, adeo ut os excuti videretur: tum etiam oculum & aurem & naſi partem eandem vehementer urgebat, nec ullo auxilio abſcedebat, ſed intermittens quandoque revertebatur. Dextra manu dentes apprehendebam, diſtrahebam, nihil proficiebam. Tandem caſu aliquo inveni, quod ubi ſiniſtra manu leviter apprehendiſſem dentem, qui magis vexabatur, ita ut pollice partem exteriorem, indice interiorem comprehenderem, ſtatim non ſolum dolor illius dentis, ſed & totius partis ſedabatur. Illud vero mirabilius, quod quantò levius tangebam, tanto celerius ac perfectius dolor ſedabatur. Fiebat autem ſedatio hæc confeſtim: & hoc, cum rediret dolor, ſæpius plus quam vicies ſum expertus, donec ſic ſponte abſceſſit, & liberatus ſum.* Nos neque manu malis applicita, neque admotis denti digitis malum

comprimere conamur, verum uno ſaltim digito, ſive indice, ſive alio, unicum in externa aure locum paulo preſſius, & momenti temporis ſpatio circiter, attingimus: Et, ſi quidem in ſiniſtra maxillarum parte dentes ægritudo vexet, ſiniſtram, ſin in dextra, dextram aurem premimus. Locus autem ſupra meatum auditorium, quam proxime Antitragum, in ipſa illa eminentia eſt ſitus, quæ a tuberculo hocce in concham transverſo ductu vergit, atque ne a tandem ſub ſcapha obliteratur.

CAPUT. IV.

DE

Diſcrimine contactuum ſingularium, eorumque operandi modo generatim.

EXemplorum, quæ Tactus ſalubritatem, non ſine magna admiratione, oſtentant, haud exiguum conſpeximus numerum. Verum videri hic multis merito poſſit quaſi quædam farrago, quæ ad turbandum magis, quam illuſtrandum, in tanta rerum caligine, mentem lectoris idonea ſit, atque accommodata, Neque enim Hiſtorici munus hac ipſa diſſertatione in nos ſuſcipere voluimus, quamvis, ſi quidem voluiſſemus, nec id fortean absque omni de rebus judicio ſuſtineri debuiſſet: neque diſcrimen, quo ſingulares contactuum eventus a vulgo obviis ſejunximus, ſufficere, queat, quod non omnium, quæ ſub ſingularium numero continentur, una ſit eademque ratio: Dein poſſit alicui res nondum ſatis explicata videri, num odontalgiæ per tactum ſanatio, cujus in gratiam ex hiſtoricorum ſcriptis copioſe deductam relationem dedimus, ad has, vel iſtas, manuum operationes referri debeat. Meminimus enim, fuiſſe, qui, dum experimentis eam oſtenderemus, vel peculiari, qua tam con-

continuo ſedetur dentium dolor, virtute nos pollere, neque ita ab omnibus fieri poſſe, vel forti ægrorum imaginatione, ſublatum eundem crederent. Porro & ſub primi generis cenſu reperias, quæ reliquis forſan rectius ſint adſcribenda. Exemplum eſto dolor ventriculi, cujus curationem ſingularem duximus, acerrimo *Cl.* Pechlini judicio permoti, qui *præter contactum etiam effluviorum ſalutarium aliquem uſum fuiſſe hariolatur*; verum, poſtquam fortuita ſermonum occaſione ex Celeb. & Excell. Domino Præſide intelleximus, ſemet a ſummis ſtomachi torminibus uxorem impoſita ſua manu aliquando liberaſſe, ſuſpicari nos cœpimus, non exſpirationibus, ſed ſoli manus calori, tribuendum eſſe, quod is dolor tam feliciter ab homine iſto ſopiri potuerit. Balliolorum quoque familiam *ſeu prolapſu, ſeu violentia, ſeu ictu fracta, aut luxata, oſſa, nervosque & artus contuſos, vel quovis modo ſede ſua emotos, tacita quadam vi ſanaſſe*, ut cum *Scævola Sammerthano* credamus, nondum ſatis teſtato aliquo indicio evicti nobismet videmur. Namque *Elogii* ſequentibus quibusdam verbis manifeſtum ipſe Sammerthanus facit, ſeſe cum veritatis detrimento, cum favori aliquid dediſſe, aut certe medicarum rerum imperitia ſic fuiſſe deceptum. Merentur ipſa Scriptoris de Henrico III. ſeu Magno, verba, ut diligentius paulo animadvertantur: *Vidi ego*, inquit, *dum ægros curaret, habilique & blandienti, manu oſſa luxata, vel fracta, nervosq & artus e ſede proſilientes, aut diductos tractaret, atque ad conſueta munia revocaret*, (quod quidem repoſitione oſſium in priſtinum locum fieri debebat) *eum tanta dexteritate uſum, ut ſeu manus agilitate, ſive opinione, quam de tanto viro præcepiſſet æger, nullos interea* (dum nempe reducerentur oſſa) *ſentiri dolores, neque naturæ adverſos percipi ſenſus, ita illos alte ſopire ac demulcere noverat.* At vero, qui potuit opinio ægri, ſeu Viri æſtimatio, aut dignitas, efficere, ut nulli ſentirentur dolores? Equidem videmus pugnantium animos affectuum vi ita plerumque abripi, ut ingentes corporum offenſiones ſine lamentis lachrymisque, fere etiam ſine ſenſu, perferant: novimus etiam cogitationum ſedulitate quos-

dam

dam adeo devinctos esse, ut de iis *Senecæ* illud merito dici possit: *Nihil crus sentit in terris, quando animus est in cœlo.* Verum enim vero in fortissima partium distensione, sine qua tamen ad pristina revocari munia membra nequaquam possunt, omni dolorum sensu carere plus quam Stoicum, imo plus quam humanum est. Adeo naturæ plane adversum, naturæ adversos tum non perceptos fuisse sensus, quod Sammerthanus statuit. Præterea non potuit etiam summa dexteritas agilitasque prohibere, ut prorsus non iidem sentirentur. Quis enim, Chirurgicarum operationum gnarus, non noverit, quanto sæpius labore, indeque non exiguo dolore necessario exoriente, membra distendantur, atque ossa simul pristino loco rursus adaptentur. Demus tamen Henricum Balliolum hæc omnia maxima habilitate, minori autem cum dolore, præstitisse, sane nulla exinde vis tacita, sed summa sanandi peritia elicitur, quæ vel ex sequentibus *Sammerthani* verbis clare elucet: *Præterea sic aptè ligamenta præparabat, & ægra corpora obligabat, adeoque inexplicabili serie & ordine fascias & vittas constringebat, ut non amplius ossa, vel artus, vel nervi dehiscerent, aut dimoverentur: sed hujusmodi ligaturis & manus tractatione facile sequerentur, quocumque torqueret, & in ordinem illos reduceret.* Etenim sola manuum ac fasciarum recto usu eandem sanandi felicitatem quis consequi possit. Imo vero cuilibet Chirurgo eo maximè studendum est, ut quam fieri potest, minimo dolore aptissimisque ligamentis ossa luxata & diffracta, quin etiam vulnera, percuret. Itaque opere maximè Chirurgico illud a laudatis Balliolis peractum fuit, a quo per ignorantiam aberrasse nobis videtur Sammerthanus. In reliquis etiam supra traditis, cum sint quædam, quæ maximam nobis falsitatis suspicionem commovent, videmur operæ forte pretium facturi, si & ista prius examini subjiciamus, quam exempla universim, & ad agendi modum respectu, in peculiares classes subdividamus; ne scilicet nobis contingat, ut pro Junone nubem amplectamur. Et ad Psyllos quod attinet, merito de eorum præstanti virtute dubitaveris. Fabulæ enim simillimum est, *eorum corpori ingenitum fuisse virus exitiale serpentibus,*

ut

ut hujus odore sopirent eas, quemadmodum *Plinius L. VII. c. 2.* scribit (z) Cui solenne hoc est, ut plus alienæ fidei, quam suæ experientiæ confidat. Nescit nimirum Natura tale in animalibus venenum, quod vel exspiratione perniciosum esse possit: neque id probatum reddit accensum cornu cervinum, de quo Scriptorum quorundam veterum sententia est, fugare id serpentes; si quidem verum est experimentum, quod alioquin ita commodè institui nequit. Longe enim alia subest ratio: Fugare animantia quivis fumus potest, quin apes etiam idem necat. Interim venenum non est omne, quod molestissimum. Tintyritarum in insula Nili exemplo, quibus nempe Crocodili non infensi dicuntur a *Strabone*, *& quos tanto iisdem terrori esse* notat *Plinius L. XXVIII. c. 3. ut vocem quoque eorum fugiant*: sive *ut sola voce territi cogantur evomere recentia corpora ad sepulturam*, (aa) non fit magis verosimilis Psyllorum odor: Obscurum enim ita confirmatur per æque obscurum. Hodie certe nullibi reperitur gens, quæ innoxiam sese a rapina illorum profiteri audeat. Neque tamen credibile est, præcellentissimum ejusmodi donum, genti cuidam singulariter inditum, in posteros propagari noluisse naturam, omnium rerum, quæ in mundo sunt, beneficam conservatricem. Adeo in hoc Plinium frustra tueri videtur Celeberrimus noster *Morhofius in Principe* suo *Medico*. Atqui hunc errorem genuit falsa Plinii de Psyllorum sanatione opinio. Persuasissimum nempe ei fuit, hos non *suctu* tantum, sed vel *tactu ipso levare* aspidum morsu *percussos*, & sic *tota* eorundem *corpora* serpentium ictu læsis *prodesse*, sec. *LXXVIII. c. 3.* Non ita negligenter de eis, sed exquisite admodum, statuit, Romanorum Medicorum facile Princeps, *Celsus* qui *L. V c. 27. neque hercule*, inquit, *scientiam præcipuam habent hi, qui Psylli nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur: ictus ejus occidit. Et si stupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os*

 digi-

(z) Add. *Plinii L. VIII.* (aa) Vid. *L. VIII. c. 25.*

digitum quis indidit, neque percussus est, nulla in ejus saliva noxa est. Ergo quisquis, exemplum Psylli secutus, id vulnus exuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. In hujus sanè judicio, ut sincero, sic accurato, eo tutius acquiescere nobis licet, quod, Medicus suo tempore quam optimus, omnium diligentissime & penitissime ea explorata habere, ac de Psyllorum opera judicare potuerit. Quin etiam egregie sententiam hanc illustrat historia Cleopatræ, *quæ*, ut graviter cecinit Poëta: (bb)

generosius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe cita reparavit oras.
Ausa & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, & asperas
Tractare serpentes: ut atrum
Corpore combiberet venenum.

Eam enim quum ab interitu propter applicitam corpori aspidem, ejusque morsum summè pestiferum, vendicare omni ratione studeret Augustus, dicitur Psyllos adhibuisse, qui venenum e vulnere sugerent, teste *Suetonio in Augusto* & *Dione Lib. LI.* Qui solius adeo suctus, tactionis plane nullam fecere mentionem. Non ergo attactu, sed suctione, si quid potuerunt Psylli, id omne præstitere. Nec de Marsis quod jactatur, & Ophiogenibus, certius quiddam constat. Cum, quod Strabonis auctoritatem concernit, ipse non tantum fabulis oppidò ridiculis narrationem suam suspectam reddit, sed etiam incantamenti haud levem facit suspicionem. Accedit, quod Marsos *a Circes*, ob magicam artem famosissimæ mulieris, *filio ortos, & ideo inesse iis vim naturalem eam: & serpentes contrahi Marsorum cantu, etiam in nocturna quiete*, dicat *Plinius.* (cc) Quo & Poëtæ *Lucilii* versus *L. XX. Satyr.* pertinent.

Jam

(bb) *Horatius L. I. Carm. Od.* 37. (cc) *L. VII. c. 2. & L. XXVIII. c. 2.*

Jam disrumpetur medius; jam ut Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.

Sed nimii fortean fuimus in enucleanda horum falsitate. Properabimus ergo, breviori tamen stylo, etiam ad alias quasdam contactuum historias, non minori, quam priores, difficultate laborantes. Quis enim Borello, suspectæ alioquin fidei Viro, crederet, brachiorum solo frictu potuisse a quoquam curari febres? Quisnam exturbatæ adeo mentis foret, ut putaret, ab homine per manuum, sive nudarum, sive medicamento imbutarum, affrictum ferri magna quædam frusta in argentum posse mutarier? Docuimus equidem supra frictionis in servando & sanando corpore non minimum esse usum, sed nunquam adducemur, ut febres ea potuisse expelli autumaremus. Profecto longe universalius hoc morbi genus est, quam ut sola brachia sedem agnoscat mali. Æque incredibile est, manuum, extrinsecus admotarum, ope vomitionem fuisse excitatam, alvum solutam, omneque genus dolorum delinitum. Sed hominum fidem immensum superat metallorum ista manualis permutatio. Sane eousque in homine exspirationum efficientiam exaggerare, est communem naturæ cursum invertere, limpidosque, ex quibus veritatis ratio est haurienda, fontes turbare. Neque enim summa corporis temperies, & inde proveniens balsamica quædam virtus, Tincturæ Universalis instar se diffundens, hoc negotium ita planum reddunt, & perspicuum, quin immanissima appareant & fœdissima rerum monstra. Eademque religioni eo periculosiora, quo Naturalismi seminia menti humanæ inserunt occultius, atque omnem miraculorum nomenclaturam e memoria hominum sensim delent. Ejusdem etiam farinæ videntur quamplurimis conditionibus enarratæ, ac clarissimorum quoque Virorum testimoniis affirmatæ curationes, à Greatrakio, Nobili quodam Hyberno, institutæ. Quæ, ut historiæ fide non destituantur, apertis nihilominus notis causarum rationem ipsæ subinde produnt. Quales quidem hic afferre prolixum nimis foret, illud satis esse poterit, quod *B. Morhofius* in *Mscripto*

quodam *Collegio de Hist. Universali* annotat: *Eum a Rege in exilium ire jussum.* Quod sine gravi causa sic contigisse, haud est verosimile. Adeo verissimum est illud Ἐπιχάρμειον, a *Cicerone* commendatum: *Nervi atque artus sunt sapientiæ, Non temere credere.* Tandem etiam sunt, qui de exemplorum, capite primo a nobis relatorum, veritate admodum dubitant: Sic *Delrio disquis. mag. L. 1. c. 3. qu. 4. cum Anton. Mirand.* quæ de Pyrrho narrantur, *mendaciis incredibilibus* annumerat: & Celeb. *Joa. Rhodius not. ad Scribon. Larg. pag.* 15. non *Pyrrhi* tantum, sed & *Vespasiani & Adriani* historias *fabulis affines esse* judicat: *Zentgraffius* istam de Adriano *narrationem lubricam dicit.* Sed cum æque culpandum sit, temerarie, & meris conjecturis innixa censura, quæcunque Veterum rejicere, ac nimia iisdem fide indulgere, merito nos illud *Terentii* servatum tenemus: *Ne quid nimis.* Quæ autem de Comitibus Habsburgicis a Fel. Fabri referuntur, non sine ratione valde habet suspecta *Camerarius Oper. subcis. Cent. III. cap.* 42. Examinatis itaque ac rejectis, quæ falsitatis non minimam suspicionem incurrunt, aggredimur nunc & reliqua Tactuum singularia exempla. Nempe horum quidem alia divina quadam virtute coruscant, ut quæ a Servatore nostro, ejusque Discipulis, sunt edita. Agnoscuntur autem in eo potissimum divinæ vires, quod non tactu solum, sed nonnunquam etiam verbo, sine corporeo quodam attactu, hoc est, solo nutu, ægri sint persanati. Patet igitur tactum, in tollenda ægritudine adhibitum, non nisi Symbolum fuisse curationis divinæ: qualis v. gr. etiam luti abluitio exstitit in sanatione cœci nati *Joh. IX. v. 7. & 15.* Est quoque hæcce per tactionem medendi ratio minime fallax, & plane non fucosa: Prætereaque omnium reliquarum occultior & penitus abstrusa, utpote quæ nulla ingenii & mentis acie penetrari, nullis naturæ legibus comprehendi queat. Adeo nec in hujus censum deduci possunt, quæ in medicina quotidie evenire vulgo dicuntur, miranda rectius, quam miracula, dicenda. Alterum genus contactuum flagitiosum est, & fallaciis præstigiisque dæmonum inquinatissimum. Quo non tantum rerum naturalium simula-

mulatus usus ad perniciem humani generis vocatur, quemadmodum a Circe factum memorant Poëtæ, atque hodienum id a Magis frequenter fieri notum est: cujus rei plura exempla legi possunt apud *Nic. Remigium Dæmonolatr. c.* 37. Sed & religionis sacræ ceremoniæ, *ἰδωλολατρείας*, vel superstitionum, perversis moribus deformatæ, simul adhibentur: (dd) Cujus exemplum Pyrrhus nobis Galli Gallinacei immolatione, ac Lienosorum attactu, præbet. His enim plerumque, naturalium & divinarum rerum abusu, improvidas hominum mentes irretire, & tanquam personatas reddere fraudes suas cupiunt malitiosi spiritus. Neve quis mortalium miraculorum veritate capiatur; ipsi his similia fingunt, & *κακοζηλία* quadam Servatoris nostris facta imitari conantur. Quo pacto Vespasiani atque Adriani curationes videmus esse peractas. Quæ sane specie tenus in multis conveniunt cum illa historia, quæ in sacris literis a *Johanne Evang. cap. IX.* enarratur. Id tamen difficile creditu est, potuisse natum cœcum Dæmonis ope recipere visum. *Salmasius* quidem eam ob causam in commentariis suis pro *natus cæcus* legendum esse statuit *vetus cœcus*; B. *Morhofius* contra hanc rationem *nullius esse momenti* ait, *quia seu natum, seu veterem cœcum, visum recepisse tactu solo, æque poterat videri incredibile, & oculos recepisse commodius dicatur natura cœcus, quam qui vitio accedente factus.* Verum enim vero, quod pace tanti Viri dicamus, non tam certo potest hoc affirmari, quod sæpe, imo fortassis utplurimum, cœcorum natorum labes vel in retinæ defectu, vel in nervi optici, aliusve partis mala conformatione residere queat. Sic novimus nos Virum doctissimum, cui mira familiæ calamitate, inter alios liberos, tres sunt cœci nati, omnes gutta serena laborantes. Jam vero omnino experientiæ repugnat, vitium ejuscemodi ulla arte corrigi posse: neque dæmones eam habere in hac rerum universitate potestatem, ullo exemplo constat. Hinc quam optimè *Melanchthon apud Camerarium*: ee) *Non potest*, inquit, *Diabolus facere illa: restituere vitam mortuis, item anum effœtam facere fœcundam*

(dd) Vid. *Remigius c. l. cap.* 48. (ee) *In hor. subcis. supra c. l.*

cundam, sistere cursum solis, & multa alia, quæ inimitabilia Diabolo sunt, quæ sunt testimonia divinæ potentiæ in Ecclesia. Neque etiam correctio Salmasii necessaria adeo videtur, si intelligamus, pro nato cœco ab omnibus habitum, qui a natalitiis occœcatus erat. Idque ab ipso fortassis dæmone, quem talia nonnunquam patrare, eo saltem proposito, ut post eadem removens hominibus miraculorum specie imponat, non sine causa conjectat judiciosissimus & diligentissimus artium ipsius indagator, *Remigius* (ff) Atque adeo existimandum est, non Solo tactu, multo minus per miraculum, fuisse restitutum, sed quibus mali spiritus operibus oculos amiserat, iisdem eum recuperasse visionem. Etenim illas hic tueri nolumus partes, quibus omnes Dœmonum artes ab occulta quadam & subtilissima, naturali tamen, facultate profectæ asseruntur. Quæ si ita sese haberet, non possent eadem artificia, quæ Magi ad incantandum adhibent, modo salubria, repente insalubria esse; neque v. gr. pulvisculus, qui vel sola inspersione in vestimenta aliis nocere solet, tuto manibus ipsarum sagarum tractari. (gg); neque magicæ rei virtus peculiaris earundem assensus adeo indigere (hh). Accedit, quod magica operatio, similem in modum a non Magis instituta, nihilominus eam non producat vim & effectum, quem per incantatores vulgo exoriri videmus. Tertium genus tactuum singularium est, cujus exoptatus adeo eventus e causa quadam naturali ita nectitur, ut nec ab omnibus ob occultam impeditionem, nec per omnes, exspectari possit. Tales præcipue sunt Galliæ & Angliæ Regum tactus, quod eorum, qui aliis etiam similiter tribuuntur, maxime dubia sit veritas. Videlicet non illorum inhæremus sententiæ, qua vel divinum munus hunc sanandi morem esse, vel per τὸ θεῖον, Majestati regiæ peculiariter insitum, levari morbum, edocetur. Necessum enim foret, in eo miraculum, idque imperfectum, agnoscere, quoniam non omnes æque feliciter & constanter sanari compertum est. Multo minus pollicem

(ff) *cit. l. cap. 45.* (gg) Vid. *Remigius c. l. cap. 37.* (hh) Vid. *Idem c. l. c. 38.*

cem *Deusingio* (ii) premimus, qui non Pyrrhi ſolum, ſed &, quæ contactu fiunt curationes, in univerſum fere omnes in magicis & ſuperſtitioſis habet. Namque non omnes mirandi effectus, quorum abſcondita ratio eſt, fallaciis Dæmonum ſunt adſcribendi. Naturales potius ſtatuimus, quod ſimiles etiam ſimiliter produci poſſint rebus mere naturalibus, ut defunctorum manibus hoc ſuperius probatum eſt. Quales autem ſint ſtrumas per tactum iſtum abigendi rationes, num ſcilicet per oleum, manibus inunctum, quod bufonum eſſe vult *Borellus*, (kk) vel per imaginationes ægrorum, vel alios naturæ modos, tollantur, dubia res, & diſſenſionis inter doctiſſimos plena eſt. Nos quidem non audemus

tantas componere lites,

quum in curationis iſtiusmodi conditiones altius indagandi nobis deſit occaſio; veroſimilior tamen nobis videtur de imaginatione opinio. Quantæ enim ejus ſint in rebus humanis, itemque morbis, vires, quotidianis pene diſcimus exemplis. Quorum, niſi brevitati ſtuderemus, magnum huc afferre numerum poſſemus. Sufficere hic pauca queunt: cumprimis, quod de quodam apud Cl. *Pechlinum L. III. Obſ.* 32. narratur. Is enim totus Paralyticus â concione & benedictione ſupra memorati Bagnonii, in quam non ſine moleſtiâ conjux & amicus eum deduxerant, confeſtim, velut novus homo, pedibus, quibus inſiſtere aliquot annis nequiverat, non ſolum pro lubitu incedere, ſed & proſilire, ingenti cum miratione, potuit; verum, poſtquam per Nobilium, credulitatem muliebrem & phantaſiæ luſum exprobrantium, ſannas & irriſiones labefactata fuerat fiducia, mox in priſtinum iterum incidit & ſtatum & valetudinem. *Michael Medina*, (ll) citante *Fieno*, ſcribit, *ſe Salmanticæ puerum quendam noviſſe, qui gratiam ſanitatis* (Sanandi donum) *haberc credebatur, qui multos homines ſolô attactu graviſſimis morbis liberabat: ſed morbos tandem iterum recurriſſe, quando jam ægrorum imaginatio deferbuiſſet.* Quinimò mulieris ê Benivenio exemplum huc commodè

(ii) Vid. *de morb. ſubperſt. orig.* §. 61. (kk) *Cent. IV. Obſ.* 38. (ll) *Lib. de recta in Deum fide cap.* 7.

dè referri posse videtur: cumprimis ubi, quæ Celeberrimus *Pechlinus cit. l. Obs.* 12. perquam doctè edisserit, paulò attentius consideramus. Accedat lepidum illud adversus Ardorem Stomachi consilium, non tantum *Joh. Agricolæ* quondam cognitum, sed & multiplici quorundam experientia, (mm) & Nobiliss. Excell. Dni Waldschmiedii nostri, Fautoris & Amici maximopere colendi (qui in seipso non solum, sed & in pluribus aliis per jocum id egregio cum fructu tentavit) assensione probatissimum. Ipsius auctoris verba, quibus describitur, gratiam fortassis aliquam merebuntur. Ea autem hæc sunt (nn): Ein lächerliches Experiment habe ich neulich wider den Sood gesehen / daß einer nur an einen Strick gedacht / welcher mit der Wagen-Schmier / so auß einem Rade gelauffen / bestrichen und ins Hauß in einem Winckel gehenget worden / so ist ihm der Sood alsobald vergangen. Sexcenta ejusmodi exempla hic notari possent: Sed manum de tabula. Plura qui velit, legat *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A.* 8. *Obs* 178. 180. & passim, *Pechlini L. III. Obs.* 13. *usque ad* 16. nec non *Th. Fieni* elegantissimum libellum *de Viribus imaginationis*. Tantum de Contactuum singularium differentiis!

CAPUT V.

DE

Discrimine vulgati manuum usus, earumque operandi modo generatim.

UT flagitiosè cum Medica doctrina agunt, qui, non rerum humanarum vitio, sed vel turpi professionis inscitia, vel execranda quadam malitia ducti, utilissimam mortalibus artem inconditis falsissimisque observationibus contaminant; ita pessi-

(mm) Vid. *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A.* 8. *Obs.* 179. (nn) *Joh. Agricola in Chirurg. parva Tract. II. p.* 251.

pessime studiis suis consulere videntur, qui easdem, crudas quasi & incoctas, magna aviditate ingerunt, ingestas parum digerunt, neque ab iisdem secernunt, multominus in augmentum tandem scientiæ convertunt, illa, quæ, probe probeque veritatis acri bile dijudicata, quam optima debeant haberi, reliquis & inutilibus, ritè segregatis. Nos ne in Dissertatione hac nostra rerum obscuritate similiter prolaberemur, materiem, ab aliis hactenus nondum perfecte pleneque lustratam, ut pro viribus licuit, provida cura, animoque considerato, tentavimus: neque non præcedenti capite tactuum singularium exempla, veritatis quasi lance librata, suo quævis gradu, seu clasie, quam a nobis fieri potuit, apte locavimus. Restant nunc æquali industria pervestigandæ manuum, vulgariter in morbis usurpatarum, actiones. Quæ, quum non solum multiplici effectu, sed & variis corpus humanum afficiendi modis, itemque inter sese, discrepent, facile patet, longe majorem hic nobis aperiri campum, si singulas historias velimus spectatas. At vero, quoniam, cognitis exacte & tactuum discrimine & operatione, haud adeo difficile est de effectu & usu judicium, erimus præcipue nunc in vario contactuum genere, eorundemque diverso operandi modo occupati, additis tamen ubique sanationum nonnullis exemplis, quo illustrior tandem fiat, & clarior nostra contemplatio. Præcipua autem manualium tactionum genera nobis videntur esse Tactus manuum simplex, percussio, & frictio. Reliquæ enim tangendi per manum rationes ad unum eorundem genus commode referri possunt. Atqui hæc omnia generatim & universe operationem pressu, sive, ut alii loqui malunt, impressione, peragunt, ex qua dum fibrillæ papillares nerveæ, in cutim terminatæ, & spiritus in iisdem animales commoventur, perceptio oritur, quam tactus sensum, & sensationem, appellamus. Estque hic effectus naturæ maxime conveniens, & ordinarius. Insuper exemplis superius adductis constat, naturaliter etiam salutem corporis humani membris tactu manuum vario modo dari posse. Jam vero, quum plerorumque morborum, præsertim attactu isto curando-

rando-

randorum, causæ in solo spirituum animalium vitio non resideant, videtur neque sola eorundem commotione eosdem tolli, verum, ut exoptatus sequatur eventus, etiam humores partium corrigi debere. Quod quemadmodum contactu fieri queat, operæ pretium est in singulis tactionum recensitarum generibꝰ disquirere. Et hæc inter primum nobis esto Percussio. Quæ pressus est incitatus, cum impetu majori, vel minori factus, ut major nempe fuerit, vel minor, moventis vis: omnem etiam operandi virtutem à motu, ac repetitis ictibus sumens. Minus vehemens, ac repetita percussio locum habere potest in Dysuria, ut vel ex *Observ. med. MS. Israëlis Schmidii* (oo) discitur: **Ein Preußischer Jäger hat einen alten Leit-Hund gehabt / so aber ohne die höchste Beschwerde nicht harnen können / wofern nicht jemand mit der Hand zuvor selbige Gegend eine Weile sanfft geklopfft hätte / alsdenn ist es gangen / wie es solte.** Similiter etiam conducere videtur in singultu: quo pertinet exemplum ab eodem laudato *Paullini* (pp) annotatum, nisi quis repentinum auxilium vini calidi, nucis myricæ, & cretæ viribus tribuere malit. Non minus puerulis, periculosius tussientibus, Phthisicis etiam, qui pituitam viscidiorem e pectore difficulter admodum excernunt, iisque, quibus ob avidissime deglutitum cibum, & occlusam inde gulam, suffocatio imminet, prodesse dorsi percussionem, exemplis nosmet edocti sumus. Ad expellendum denique ex utero mortuum fœtum percussionis fortitudinem commendat Cl. Vir. *Th. Bartholinus*, (qq) qui *Fœtu*, inquit, *mortuo, præsertim in partu ipso hærente, quum propter angustiam viarum matrisque imbecillitatem ex angustiis eluctari non potest, ne sine spe miseræ relinquatur, impositus orbis ligneus, vel stanneus, super umbilicum fortissime manu Medici vel adstantium percutiatur*: Idque exemplo comprobat. Quibus, ut & manus ictu, maxillæ inferiori luxatæ dextre adhibito, perspicuum fit, percussioni tam in viscera atque ea, quæ intus hærent, quam ossa etiam luxata non minimum potestatis

(oo) referente *Dn. Paullini in Flagello Salut. Sect. IV. c. 6.* (pp) *cit. l. cap. 1.* (qq) *Cent. VI. hist.* 83.

ſtatis eſſe. Cumprimis autem humores, ut ad motum ſua natura proniores, percuſſione incitamentum accipiunt repetita & forti. Namque hinc eſt, quod manuale hoc auxilium ſibi tam conducibile expertus fuerit nonnemo, cui ſine vehementioribus in clunes ictibus nulla unquam obtingere potuerit ſeminis emiſſio(rr). Præterea etiam motus inteſtinus, externo valentior redditus, ſubſiſtentiam humorum interdum ſublevare potis eſt. Atque huc ſpectare videtur iſta dolentium tumorum cura, cujus idem *Bartholinus* (ss) meminit his verbis: *Affinis eſt huic curatio, qua quoscunque corporis dolores exteriores & tumores, pugnis vehementioribus parti dolenti impactis domare amicum vidi, ut quaſi fuſtibus molles fiant magis, quam ullis emplaſtris.* Itemque & illa apud *Sinapium,* (tt) qui *Hæc de motu,* inquit, *meditanti occurrit mihi memoria Abbatis certi, quocum mihi ante paucos annos non parva interceſſit familiaritas & conſuetudo.* Prædictus nempe *Abbas ſæpius conquerebatur ſe puncturis laterum, imprimis ſiniſtri divexari, quas ipſe non alio remedio ſe diſcutere, mihi narrabat, quam iterata pugnoque inflicta forti percuſſione, tandemque longa frictione loci dolentis. Suadebam autem eidem Abbati, qui ſæpius etiam Podagricis fatigabatur deliciis, ut fuſtibus adventantem exciperet* Podagram, *ſed ipſe negabat conſequentiam circa remedii paritatem.* Verum minus recte is negavit, quod ictuum in Podagra fructus variis exemplis a Dn. *Paullini* (uu) probatus ſit: quibus hic agyrtæ cujusdam miram, & pene ridendam, curam adjungere placet. Ille enim opificii ſartorii miniſtro, (poſtmodum hujus loci, dum viveret, incolæ) Dantiſci pedibus laboranti, omnino integram ſanitatem promiſerat, at certe ea conditione, ut remotis omnibus arbitris, & ſolitaria domicilii parte, curandum ſeſe ſiſteret, ne inſolens & rara ſanandi methodus ullo modo cognoſci ab aliis poſſet; ſcilicet! Morigerus eſt æger, & ſoſtro ante enumerato ex conventu, remotiſſimo ab hominum frequentatione loco cubile ſibi ſtratum curat, ſupino jam demum corpore, animo tamen ſumma in medicaſtri ſui

 opem.

(rr) Vid. *Vit. Riedl. Lin. Med. A.* 1696. *m. Jan. Lin.* 4. (ss) *Act. Hafn. Vol. V Obſ.* 126. (tt) *Tr. de Remedio Doloris pag.* 56. *& ſeq.* (uu) *cit. l. cap* 12.

opem fiducia erecto, prosperum accessum exspectans, quum bonis tandem avibus adveniens ille, sine multis sermonum diverticulis, quod suum esse credebat opus, aggreditur. Nempe quavis manu alterum ægrotantis pedem gnaviter prehendit, & divaricatos eosdem vicissim summa vi collidit, nulla interea ratione vociferationem, ejulatus, clamores, aut preces istius exaudiens, donec, post dimidiæ circiter horæ acerrima tormenta plane consternatum reliquerit, confestim domo & urbe egrediens, neque unquam postea visus. Iste vero tantum abest, ut, gravissimo cruciatu exagitatus, pejus sese haberet, ut ab isto die ad vitæ finem usque ne ullo quidem mali insultu amplius divexatus fuerit: Id saltem incommodi tulit, quod ex terrore hujus medelæ perpetuus maxillæ inferioris tremor eum affecerit. Sed hoc exemplum, a Nobiliss. Excellentissimoque Dno. Waldschmiedio nostro nobis gratiose expositum, obiter solum modo recensere voluimus. Regredimur ad manuum ictus, eorumque in agitandis humoribus virtutem, quæ aliis etiam exemplis apud Dn. *Paullini* (xx) confirmatur. Interdum etiam dentium dolori alapa medetur, cujus quidem historias nonnullas apud eundem Auctorem (yy) legere licet. Sed cœco tantum percussionis impetu sic nonnunquam evenire solet. Nisi enim sanguinem ferentium vasorum minima quædam eo rumpantur, atque adeo liquori purpureo subsistenti, indeque dolorem causanti, liberior exitus detur, non imminutum, sed longe ferocius redditum iri malum, experiere. Tandem etiam, quoniam speciatim genarum percussionibus, improviso ac summa cum violentia factis, terror, animi excandescentia, similesq; effectus vehementiores jungi utplurimum solent, casu magis & fortuna, quam singulari colaphorum virtute, febres intermittentes, (zz) imo & graviores quidam morbi sæpe percurantur. Quin & Imaginationis addita ope tale quid fieri posse, docet exemplum, apud *Happelium in Relat. Curios. Part. I. p.* 20. exstans. Sic enim ille: Ich habe einen Post-Boten gekannt / welcher zum Possen auss-

(xx) *cit. l. cap.* 3. (yy) *cit. l. sect. II. c.* 8. (zz) vid. *Ephem. N. C. Dec. III. A.* 2. *Obs.* 202.

außsprengete/ Er könne durch Stossung vor die Stirne einem das Fieber heilen. Was geschah? Er bekamm Patientē/welche durch diese Chur mehrentheils geheilet worden. Ampliora *de Alapis sive colaphis*, a præclaro Viro, Dno. *Georg. Fr. a Franckenau* peculiari studio collecta, videantur in *Dissertatione Heidelb. A. 1674.* edita: nolumus enim nos parum tuto, (aaa) ac nulli non molesto, remedio diu inhærere. Sequitur Frictio, quæ pressus est lenior, aut fortior, citius vel tardius stringendo fiens: de qua supra capite II. uberius egimus, ut non sit opus cramben hic bis coctam apponere: De Titillatione tamen, utpote quæ sub eadem comprehenditur, quædam monenda sunt. Est enim hæc frictus lenissimus, papillarum in cute nervearum extremitates æqualiter & mollissime stringens. Intelligimus autem Titillationem, κατ᾽ ἐξοχὴν sic dictam, non nescientes, generatim etiam unumquodvis tactionis per manum genus titillare, hoc est, blande & suaviter spiritus commovere posse, si quidem lenior sit pressus, cutisque papillarum delicatiorum, ac spirituum animalium copia turgescentium, crebritate instructa sit. Meminisse vero illius hoc potissimum loco placuit, quoniam mollior frictus, ex omni mollissimorum contactuum genere, magis aptus sit ad inferendum corpori dulcedinem illam, quam titillationis sensum dicimus. Senes eo non adeo afficiuntur, quod papillulæ cutis, longævitate, & duriores sint redditæ, & spiritibus non multum turgeant. (bbb) Idem opinandum est de illis, qui natura sua duriusculas obtinent easdem, ut &, quorum graviter debilitata sunt & fracta quasi ægritudine membra. Tertium a nobis memoratum Tactionis genus est Tactus manuum simplex. Qui vel lenior est, & sine ullo quodam impetu; vel fortior, Compressio dictus. Lenior ille persæpe palmarum admotione peragitur aliquandiu continuata: adeoque expandere vires ultra eam efficientiæ sphæram vix potest, quam

 qua

(aaa) Leg. *Paullini c. l. Sect IV. c. 7. & Sect. V. c. 2.* (bbb) Hinc recte *Cicero*: *Non est*, inquit, *voluptatum tanta quasi titillatio in senibus*, *Libro de Senectute*.

qua ſenſus ordinario producuntur. Calor itaque eſt, qui ventriculi & inteſtinorum dolorem interdum levat, dum manus ventri applicantur, cujus exempla in præcedenti capite dedimus. At vero manus demortuæ virtus in tangendis verrucis ſtrumisque haud eſt ita facile dijudicanda. Etenim non ab exſpirationibus ea originem ſumere poteſt, quippe quæ, inteſtino fluidorum ceſſante motu, perquam paucæ ſunt. Neque ita certo effectum frigori manus attribuas, quoniam idipſum nil, niſi caloris quandam abſentiam eſſe, ac materialiter in aliud corpus agere nequire, ſtatuunt recentiores Phyſici. Dein nec frigoris efficacitatem ſatis probat experimentum Digbæianum, quo ſæpius verrucas feliciſſime ſublatas eſſe, recordamur; ſi nimirum circa plenilunium tempore veſpertino, & ſemel indies, ſuper pelvi quadam orichalcea, politiſſima, radiisq; lunaribus ſic expoſita, ut hi undique reflecti poſſint, manus, vel membra verrucis fœda, eo pacto fuerint perfricta, quo lavare eadem vulgo ſolemus, idq; ter, aut amplius, continua dierum ſerie factum ſit. Namq;, quod obſcurum & reconditum eſt, non redditur dilucidius æque abſtruſo & latente. Porro *ſtrumæ maximæ, periculoſæ, per duos tresve Annos moleſtiſſimæ,* tandemque *manus hominis mortui applicatione* curatæ, exemplum, quod *Actor. Philoſ. A.* 1666. *m. Majo* refertur, rem non facit indubiam. *Frigidus* enim *rivulus, quem in Cor devolutum quaſi ſenſit homo curandus* non niſi ſpasmodica quædam contractio fuit nervorum, in pectoris cavitatem tendentium: *animi deliquium* autem, *quod fere* inde *paſſus fuit*, haud adeo inſuetum eſt Symptoma morbi, e frigore exorti. Eodem ſane corripi nonnunquam ſolent, qui, nimium calentes, undis frigidis ſeſe immergere, ut Alexander Magnus apud *Curtium*, (ccc) vel in cellam deſcendere vinariam, & vini frigidiſſima pocula libare, (ddd) aut algidam haurire aquam (eee) non verentur: Rurſus nec videtur veroſimile, ſtrumas frigoris vi unquam tolli poſſe, quoniam humores corporis ea non extenuari, ſed cogi potius ſentimus: unde non ſolum, lac in mammis, nimium nudatis, in coagu-

(ccc) *L. III. c.* 5. (ddd) vid. *Schenck. L. II. Obſ. med. p.* 277. (eee) vid. *Hildan. Cent. V. Obſ.* 29.

coagulum coivisse ex *Foresto* (fff) &, Vomicam Pulmonum a perfrigida potione aliquando ortam, e *Verzascha* (ggg) cognitum est, itemque, Hydropem inde productam, ipsimet vidimus; sed & cœcitatem (hhh) Pleuritidem lethalem (iii) Paralysin (kkk), Apoplexiam (lll), ipsam denique mortem frigori subsequutam (mmm), notant scriptores: Quin & *Celsus L. I. c. 9. frigidam aquam strumas excitare* expressis verbis ait. Ultimo, si tandem gelida mortui manu curatam strumam demus, sequitur, aliis rebus multo frigidioribus, v. gr. nive, aut glacie, longe facilius eandem auferri debere: id vero experientiæ adversatur. Superest aliud, & magis probabile strumarum remedium, Phantasia, de cujus permagnis viribus jam supra quædam diximus. Id solummodo exemplum, â nobis visum, in majorem rei fidem hic adjicere lubet; videlicet, verrucas aliquando evanuisse, postquam iis fœdatus, dum funus quoddam deferretur, altera manu easdem, quasi defricando, aliquoties feriisset, his simul cum verbis: **Ich frage dennoch nichts darnach; Ich frage dennoch nichts darnach.** Ex quo sane patet, cadaver humanum etiam sine corporeo quodam contactu verrucis mederi posse: atque inde colligitur non in manus mortuæ tactu, sed in homine ipso remedii rationem quærendam esse. Fortior manuum, vel digitorum adpositio Compressus nomen habet, potestque vel brevis esse, vel continuata. Brevis & repetita Compressio Attrectationis, aut Palpationis, vocabulo denominari solet. Omnes in eo generatim conveniunt, ut vel excernenda exprimant; Sic *Th. Bartholinus*: (nnn) *Novi*, inquit, *in Gallia puerperas, quæ feliciter etiam vivos fœtus enituntur compressione externa manuum propriarum, qua blande ad exitum propellunt embryonem, & ita sine aliarum mulierum auxilio brevi ipsæ negotium susceptum conficiunt*: Vel compressu, speciatim sic dicto

(fff) *L. XVII. Obs.* 21. (ggg) *Obs. med.* 100. *p.* 260. (hhh) sec. *Ephem. N. C. Dec. III. A.* 2. *Obs.* 97. (iii) vid. *Hildan, Cent. I. Obs.* 95. (kkk) vid. *Schenck. L. I. Obs. med. p.* 164. *Hildan. c. l.* (lll) vid. *Schenck. L.* III. *Obs. p.* 324. (mmm) vid. *Marcellus Donatus L. IV. de Med. Hist. mirab. cap.* 6. (nnn) *Cent. VI. Histor. anat.* 83.

cto, ſeu fortiori, utilitatem humano corpori præſtent. Hac enim ratione fluxus ſanguinis immoderatos interdum compeſcere licet; itemque expanſiones fibrillarum nimias reprimere. Hinc quam optime Cl. *Pechlinus* (ooo) ſcribit: *Tumores quosque & extenſiones â flatu manus commode admota pulchre temperat, imo, ſi fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Coſtarumque expanſiones, quæ fibras divellere doloremque augere ſolent, preſſione compeſcit. Mirificum etiam in Hypochondrii ſiniſtri doloribus manus admotæ remedium. Nempe, cum nimia fibrarum inteſtinalium expanſione dolores ingraveſcant, manus incumbens flatus æſtusque iſta parte aſſurgentes oportune coërcet, prohibetque niſu contrario ne nimium evagentur, aut ubi in latum evagandi copia non eſt, in longum prorepant, adeoque diviſo impetu una parte minorem excitent dolorem.* Summe neceſſaria quoque eſt compreſſio in affectu iſto Epileptico, quo ê pollice pedis, aut manus, aura quaſi quædam ſurſum verſus aſcendens perſentiſcitur. (ppp) Quæ, ut nihil aliud eſt, quam ſpasmodica quædam convulſio, ab extremitatibus nervorum irritatis inchoans, totumque ſenſim ſyſtema nervoſum in conſenſum rapiens, ita nullo felicius remedio, quam manus ſub genu, aut in carpo, applicatione forti, atque ulteriorem ſpirituum influxum cohibente, ſeditioſus quaſi illorum tumultus ſedatur, indeque inſultus epilepticus mature ſimul antevertitur. Pariter & in doloribus compeſcendis, ſi quid compreſſus auxilium ferant, ut certe interdum ferunt, id omne a moderato ſpirituum in nervos & membranas influxu derivandum eſt. Et hujus luculentiſſimum nobis eſſe exemplum poſſet ſedandi odontalgiam noſtra ratio, niſi quædam obſtare autumaremus dubia, nondum a nobis circa eam rem explicata, ac remota. Primo enim hoc controverſum nonnullis videri queat, num in vulgati tactus cenſum revera veniat illa; dein, ſi quidem veniat, num fluxioni

(ooo) *L. III. Obſ.* 30. (ppp) vid. *Ettmülleri Prax. Oper. p.* 435. *Tulp. L. IV. Obſ.* 2. & 3. *Borell. Cent. II. Obſ.* 95. *Henr. ab Heer Obſ.* 23. *Hildan. Cent. VI. Obſ.* 25. & 26. *Th. Bartholin. Cent. VI. Hiſt. anat.* 78. *Schulz de Cinnab. p.* 136. *Helidæus in Conſil. p.* 29. *Becker. in Barbett. p.* 3. & 15.

ni ſpirituum interclusæ adſcribendus ſit effectus; de cujus porro certitudine eo magis dubitare liceat, quoniam non dens, ſed auris tangitur. Equidem fatemur ipſimet, non immeritó hæc in quæstionem vocari, quum effectus æque ſit mirabilis, ut medendi ratio peculiaris, atque anomala: quin neque noſmet initio ſatis fidimus oculis manibusque noſtris, niſi multiplici experientia tandem veritatis convicti. Nunc vero, poſtquam Celeberrimi hujus Academiæ Viri, Dn. Præſes & Dn. Waldſchmidius, quos modum docuimus, ſimiliter dolorem dentium levare poſſint, ac reipſa, data occaſione, ſuis manibus levaverint, neminem fore putamus, qui unquam de effectu vel dubitaverit amplius, vel ad ſingularium, ſupra enarratorum, claſſem referendum eſſe eundem cenſuerit. Id itaque ſolum proximis capitibus demonſtrandum eſt; dari ſcilicet aliquem inter aures & dentes conſenſum, & cohiberi fluxionem ſpirituum per digitorum adpoſitionem.

CAPUT VI.

DE

Partium corporis humani, ſpeciatim Dentium Auriumque, conſenſu.

CORporis animantium cum Machina, vel Horologio, ſimilitudinem non Carteſio demum, ſed Apulejo jamdudum, Areſtoteli etiam, ac Galeno, innotuiſſe, ex ipſorummet ſcriptis erudite oſtendit *Græbnerus in Medicina Veteri reſtituta.* Præcipue omnium humani corporis ſtructura tam ſingulari opera, ſummoque artificio a DEO fabricata eſt, ut nemo mirari ſatis artificis maximi ſolertiam, nemo laudibus efferre ſatis amplis ſapientiam queat. In ea enim, quod præclare admodum notavit divinus noſter *Cous*, ξύῤῥοια μία, ξύμπνοια μία, ξυμπαθέα πάντα: *Confluxio una, conſpiratio una, conſentientia omnia.* Nimirum oportebat perfectionis atque abſolutionis divinæ, qua

 opera

opera hujus universi permagna finiret summum Numen, illustre aliquod, & summum dignitatis gradum tenens, esse specimen: insuper & organon, quod cum *auræ particula divinæ*, ut Poëta loquitur, ceu rectore & moderatore, arctissimo quodam vinculo copulari debebat, peræquam videbatur proportionem requirere ad istius eximiam nobilitatem. Enimvero nolumus nos in præsenti exactam Totius symmetriam, membrorum decentiam, atque ad exercendas corporis animique facultates aptitudinem, similiaque, contemplari, quum id propositum nostrum haud adeo exigat. Concordissimum saltem statum paucis indicare exemplis lubet, quibus tantum non universa corporis membra amice inter sese conspirare, ac, dum ægritudine affliguntur, alia cum aliis συμπάσχειν experientia novimus. Namque ex miris Totius compagibus singularia sæpius & inenodabilia nonnunquam proficisci videmus in corpore humano ἐπιφαινόμενα, quorum alia rariora, alia vero quotidie fere sunt obvia. Ex oppido raris insigne exemplum esse possit a tonsa barba cœcitas, de qua G. Segerus ad *Th. Bartholinum* (qqq) hunc in modum scribit: *Vir Clarissimus* (Lucas Schröckius) *historiæ haud vulgaris mentionem facit, quam lubentissime tecum communicabo. Scribit recensuisse sibi nuper per literas, insignem Ulmensium Medicum, D. Anton. Boxbart*, *quod monachus quidam istius curæ creditus, visum amittat, si ex instituto regulæ (est enim familiæ Benedictinæ) barbam radat, recipiat autem visum, si eam prolixiorem alat, idque jam sæpius contigisse, nec ipsum Boxbarterum cum aliis de veritate hujus casus dubitare. Ita quidem ut & ipsi superiores Monasterii, neglecto Regulæ rigore, concesserint, imo monuerint, ut imposterum prolixiorem barbam alat æger.* Contrarium pene in alio itidem Monacho, Ulmæ observavit memoratus idem Boxbarterus: (rrr) Ille enim *debilitate visus laboravit, quoties tamen crines sub alis radere curaverat, rectius vidit, quoties crescere permiserat, obscurius.* Quin & *Isibordus in Breviar. rer. memorab. num.* 130. refert, Monachum sese novisse Gallum, cui ex genis rasis dolor

(qqq) *Cent. III. epist. med.* 67. Add. *Eph. Nat. Cur. Dec. II. A.* 7. *Obs.* 152. *in schol.* (rrr) vid. *Ephem. N. C. cit. l.*

lor dentium exoriri ſueverat. Ejusdemmet, *frictione pedum cum rapis congelatis* productæ, exemplum habet *Vitus Riedlinus* (sss) Alioquin & fœminas quasdam, plenum fœtus uterum gerentes, odontalgiis ſubinde corripi, tam notum eſt, quam quod notiſſimum: adeo ut, pro peculari & certa graviditatis nota in iſtis vulgo habeantur. Non minus notatu etiam digni ſunt peculiares Partium conſenſus, qui ob cauſarum diverſitatem â variis varie diſcriminantur. Ex ſententia enim Sabini *Galenus* (ttt) eosdem tripliciter dividit, ita ut vel ſint διὰ γειτνίασιν, *propter vicinitatem*, vel διὰ τῆς κατὰ γένος, *propter generis conſortium*, id eſt, ſubſtantiæ ſimilitudinem & continuitatem, aut διὰ τῆς κατὰ ἔργον οἰκειότητος, *propter familiaritatem operis*, ſive ſimile officium: Galenum in eo ſequuntur alii, (uuu) alii tamen diverſe diſtinguunt, atque adeo plura conſtituunt, vel pauciora Συμπαθείας genera. (xxx) Nos, ſi quidem in his aliquid ſtatuere nobis liceat, primum illud *Hippocratis L. VI. Epid. Sect. V. text.* 2. fundamenti loco ponimus: nempe *ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτῇ τὰς ἐφόδους, adinvenit natura ſibi ipſi acceſſus, id eſt, vias, οὐκ ἐκ διανοίης ſine conſilio*, ſive, non præmeditata: itemque, *ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα, καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει, natura inerudita, & ſine doctore, quæ conveniunt, efficit.* Namque ſapienter admodum, humano corpori mechanicam eſſe ſtructuram, & actiones ejusdem juxta communes motuum leges fieri, eo docetur: atque adeo in ſe nullus eſt ſimilis officii, ſine viis aut nexu, conſenſus. Neque nobis obſtat mammarum & uteri concentus, qui, quod ductibus peculiaribus & connexione deſtituatur, non niſi in Totius communione fundatus eſt. Videtur itaque paulo accura-

(sss) vid. *Lin. Med. A.* 1698. *m. Jan. Lin.* 14. (ttt) *Lib. III. Epid. Libro de morb. vulg. & in propr. diſp. adverſ. Lycum* (uuu) *Sanct. Sanctorius Meth. vitand. error. Lib. II. c. 4. Laurentius L. I. Anatom. Quæſtio.* 30. (xxx) vid. *Peuceri Meth. General. p.* 8. *Sennertus Diſp. de Dolore Capit. L. I Part. III. Sect. I. c.* 3. *Jo. Riolanus Gener. Meth. med. c.* 1. *Roder. a Caſtro Quæ ex quib. L. II. c.* 21. *Taurellus Medic. Pract. Meth. c. de part. conſenſu, Wedelius Diſp. de Conſ. Part. cap.* 3.

curatius Partium Συμπάθεια in generaliorem ac specialiorem dispesci posse. Generalior nimirum est, quæ in vasorum, per totum corpus distributorum, continuatis ductibus, & humorum in iisdem commotione residet: specialior autem, quæ vel ob Connexionem & situm, sive, ut Veteres loquuntur, viciniam, talis est; vel ob Continuationem musculorum, tendinum, ligamentorum, membranarum, aut nervorum. Et posterioris utriusque nonnulla modo dabimus exempla. Scilicet, ob connexionem & situm, consensus quidam est, v. gr. inter vesicam, uterum & intestinum rectum. Ea enim ratione ab inflammatione hæmorrhoidum dysuria observata est a Cl. *Wedelio* (yyy); tenesmus, procidentia ani & stranguria ab uteri vitio. Similiter consentiunt etiam Dentes & Gingivæ: quo pertinet exemplum desponsati illius senis apud *Forestum*, (zzz) qui dentes sibi mobiles, dissuadente quamvis Medico, filo firmari aureo curaverat; sed magno cum suo incommodo, quod ex inflammatis inde gingivis summo afficeretur dentium dolore. Gingivarum enim inflammatio insignem sæpe causatur odontalgiam, ut dentium caries insanabilia interdum in gingivis ulcera: * dum

Et mala vicini pecoris contagia lædunt.

Dein quoad Continuationem, & quidem musculorum, consensu aliquo gaudent, e. gr. Maxilla inferior & Tempora; ratione tendinum Cubitus & Digiti; ligamentorum ope Uterus & Lumbi; per membranam Ventriculus & Gula, quibus & Aurium Tympanum, seu interiorem meatus auditorii membranulam, adjungit Celeb. *Pechlinus*, curiosissimis exemplis inductus, quæ legi apud ipsum auctorem queunt. (α) Tandem nervorum productionibus longe diffusissimi fiunt partium speciales consensus. Nam & ipsæ membranæ, tendineæ & nervosæ, quas, perinde ac periostia, recentissimi quidam a menyngibus derivant, a nervis accipere fibrillas cognitum est. Nervis sane consentit

Cere-

(yyy) *cit. l.* (zzz) *L. XIV. Obs. 5.* * Exemplum leg. *in Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. VI. Obs.* 233. (α) *L. II. Observ.* 45.

Cerebrum cum Lingua, Ventriculo, Corde, Utero, plurimisque visceribus, quin & cum manibus pedibusque. Sic dolorem a capite ad pedis pollicem, & a pede in caput, frequenter & vicissim remeantem observavit *Tulpius* (β) Hinc quoque ortum trahit morbi Comitialis progressus ille, cujus mentionem supra fecimus, & quo aura quasi quædam, a pede versus caput proserpens, advertitur. Nervorum præterea propaginibus nexa sunt cor & aspera arteria, stomachus & cor, uterus & ventriculus &c. Aures quinetiam eo pacto cum cerebro, (γ) lingua, (δ) vicinisque aliis partibus Sympathiam habere experientia didicimus. Sed & Dentibus nostris peculiaris est cum aliis communio: quam nonnulli Medicorum tam longe produxerunt, ut cum genitalibus eosdem conferre non dubitaverint. Non tamen cum illis & nos facimus: Nam eo, quo perinde ex oculis, auribus, genis, naribus, ore, mammis, umbilico, inguinibus, alvo, meatu urinario, digitis, aliisque membris, (ε) ac ex dentium, alveolis, seu gingivis (ζ) menstrua suppressa effluxisse, in historiis Medicorum legimus, certi simul reddimur, sanguinem non destinato, sed fortuito saltem cursu ad dentes sæpe redundare. Atque hinc nihil præsidii illorum sententia etiam in odontalgia gravidarum invenit, quæ vel sola sanguinis missione tam commode delinitur, quam generaliorem corporis consensum reddit optime firmatum, stabilemque. Neque quicquam probabilitatis opinioni nostræ derogant exempla doloris dentium, familiari coitus usu percurati. (η) Evenire enim simili humorum volubilitate potest, ut serum, diutina abstinentia abundans, dentes, præsertim cacochymicorum, vexet, quo tamen per consuetas Veneris voluptates imminuto, evanescere

(β) *L. I. Obs.* 33. (γ) vid. *Vieussens Neurogr. univ. L. III. c. 4.* (δ) *vid. ibid. c. 3.* (ε) Vid. *Zacut. Lusit. Pr. Admir. L. II. Obs. 92. & seq. Misc. Cur.* A. *I. Obs. 96. & Dec. II. A.* 10. *Obs. 95. in App. Schenck. L. IV. Observat. p. 633. Roder. a Castro L. II. de nat. Mul. c. 11.* (ζ) vid. *Zac. Lusit. c. l. Obs. 91. Jo. Rhodius Cent. III. Obs. 51.* (η) Leg. *Misc. Nat. Curios. Dec. III. A. V. Observ. 76. Vit. Riedl, A. 1699. m. Febr, Lin. med. 14.*

ſcere omnis inde moleſtia ut plurimum ſolet. Idem nonnunquam obtingere videmus Viris, ſufflaminato hæmorrhoidum fluxu; nec non quibus Venæ ſectioni aſſvetis; evacuatio neglecta ſanguinis genuit nimiam copiam. Manifeſtior ex Anatomia inter Dentes eſt & Aures ſocietas: quamvis ſint, qui eam exemplis quam cultro Anatomico monſtrari malint. Notum eſt enim, limarum inaccepto ſtridore dentes ſtuporem incurrere: nocturno tempore baculi, aut enſis, in terram unum extremum defixi, altero, dentibus mordicus quaſi prehenſo, auditionem e longinquo fieri, & gradientium acceſſus detegi. Tacemus reliqua ex uſu rerum depromta argumenta. At enim, quod ad poſterius exemplum attinet, non videtur illud adeo certe conjunctionem aurium cum dentibus intimiorem affirmare. Namque dupliciter illud explicare licet. Nempe commoto & in dentibus tremulo æthere auditus organa ob continuatam oſſium adpoſitionem vibrari facile queunt: inſuper diſſectione cadaverum conſtat, canaliculum quendam fere cartilagineum in aure interna reperiri, in oris cavitatem deſinentem, quo non tantum ſordibus mucoſis ex aure in os, ſed & mutuo commercio aeri, vel ſono, ore excepto, tranſitus in aurem præbetur. Et vero teſtatur Celeberr. *Pechlinus* (θ) *ſeſe vidiſſe, quod inter fumantium ludibria conceptus ore Tabaci nidor mira haurientis dexteritate auribus ſemel iterumque redderetur.* Tum etiam idem ex eo ſcriptores Anatomici comprobant, quod ſurdaſtri, quo exquiſitius audiant, hiante ore Voces & ſonos recipere conſueverint. Hinc non indoctus quidam Vir, *Chriſtoph. Tinctorius*: (ι) *Quod ſi vero*, inquit, *cuique dubium videatur, is ambas obturet aures, arripiat baculum, eoque dentibus apprehenſo inſtrumenta muſica percutiat, ita namque experietur, quod ſurdus quidam multis cognitus in Regis Poloniæ aula expertus eſt; videlicet tam exquiſite pulſum inſtrumentorū aſſequetur, quam alias.* Multo minus dentium aliqua conſociatio hiſtoria illa aſſeri poteſt, quam Treublerus *Th. Bartholino* (κ) dedit, & cujus ipſa verba hæc ſunt: *Juvenis Ruſticus* 19. *annorum ingenti ſubito corripitur horro-*

(θ) *Supra cit. l.* (ι) *Diſp. anat. de Fabr. & uſu aur. hum. Gedani* 1639. *habita Poſit.* 9. (κ) *Cent. III, epiſt. med.* 17.

rore , mox calor subsequitur præternaturalis cum dolore capitis acerbo: paucis diebus elapsis post, ex aure dextra materia profluit purulenta satis copiose , mox cum pure exit eadem ex aure dens. Juvenis ille nullo tum temporis carebat dente, eosque adhuc habet omnes & singulos. Statuendum enim hic est, vel superfluum fuisse dentem istum, & erratico naturæ opusculo progenitum, quæ sententia est memorati *Bartholini (λ)*: vel cum Cl. *Metzgero*, præstigiis Dæmonum auri esse inditum; (μ) cui & nos assentimus. Ad Hæmodiam quod spectat, in quam nempe illos incidere diximus, quorum aures vel limarum strepitu, vel cultellorum adfricatione, vel vitri cum arenis attritu, similiumque rerum duriorum insuavi, atque aspero stridore lacessuntur, videtur ea quam optime communitatem inter audiendi sensum & dentes probare. Neque enim horror aliquis causa ejusdem haberi potest, quod omnibus pene hominibus id naturaliter insitum sit, ut vel sine isto sonitus scabritiem perinde dentibus, atque aurium organis, percipiant. Hinc minus acute subtiliterque sensit acutissimus alioquin *Scaliger*, (ν) cum sic scriberet: *Cultellorum attritu aviculæ in cancellatis caveolis ad cantillandum excitantur, ob acutam soni contentionem. Idem attritus atque etiam limæ stridor & sericarum vestium sibilus quasi quidam pluribus incutit horrorem.* Ex *horrore foris tolluntur pili, intus musculi succutiuntur.* Porro non infrequens est, ut auris cum dente affecto in societatem doloris rapiatur. In Odontalgia periculosa hoc notavit *Platerus L. II. p.* 380. *Dolor*, inquiens, *non solum dentium regionem occupabat, sed & temporum, totaque mala illic dolorem patiebatur, eumque intolerabilem, punctionesque in aure sentiebantur.* Idem etiam honestissimæ matronæ, Nobiliss. Dno. Præsidi arctissimo vinculo junctæ, frequentissime contingit. Plura hujus exempla subministrabit Artis Medicæ tractatio. Tandem consensus certiores etiam reddimur Anatomicorum Celeberrimorum sedula in nervorum ductus investigatione, de qua infra pluribus agemus. Jubet enim materiæ prolixitas brevitati nos studere, atque ad sequens caput nunc transire.

CAPUT

(λ) *cit. l. epist.* 18. (μ) vid. *Metzgeri de Disp. Dent. hum. Anat. Th.* 12.
(ν) *L. de subtilitate Exerc. CCCLXIV. n.* 5.

CAPUT VII.

DE
Conſenſus Partium uſu in Medicina.

RECtiſſime quondam judicavit *Cardanus:* (ξ) *Illud, quod contigit Carolo Zeno Venetorum Duci clariſſimo, ſupra fidem eſt Nam cum vulnus accepiſſet in genu lethale, nec impoſita medicamenta quidquam proficerent, referunt Gallogræcum medicum ſano genu medicamentum impoſuiſſe, ex quo convaluit:* ut enim humorum circumeuntium auxilio etiam inter longe diſſita membra utilitatum aliquam fieri poſſe communicationem non negaverimus, tamen medicamini, integro pedi externe applicito, tantas tribuere velle vires, quibus exitiale vulnus, idemque inſanabile, alterius pedis ſanari queat, ſtoliditatis foret, nedum inſcientiæ, haud leve argumentum. Ipſum Butleri lapidem ſi nomines, nequicquam profecto tale quid ſperaveris. Nolumus itaque nos fabulæ examinandæ diutius inhærere, quæ, ut rationem tantum non omnem, ita ipſam veri fiduciam tranſcendit. Id ſaltem de Conſenſu Partium hoc loco monuiſſe noſtrum erit, peregregios inde & mirandos ſæpe in Medicinam redundare fructus, atque neminem medendi artis peritum dici poſſe, qui eundem quaſi per tranſennam ſolummodo noverit. Tam late enim patet uſus, ut ne quidem morbi, qui κατὰ συμπάθειαν orti ſunt, ab iis, qui κατ' ἰδιοπάθειαν exiſtunt, diſtingui abſque ejus accurata notitia queant: quin & nec medelam rite aggrediatur ignarus, utpote quæ in hiſce longe diverſiſſima eſt, exemplis plurimis id monſtrante *Sanctorio Sanctorio.* (ο) Et quomodo, quæſo, tot morborum ſymptomata ἐπιφαινόμενα & ἐπιγενόμενα, criſes, μεταςάσεις & ἀποςάσεις recte quis explicare, nedum curare, valeat, qui partium conſenſum neſcit? De quibus digniſſimum lectu opuſculum nobis reliquit *Rodericus a Caſtro, Quæ* ex

(ξ) *L. VIII. de variet. rer. c. 44.* (ο) *de Meth. vitand. error. Libro II.*

ex quibus inſcriptum. Adeo veritati omnino congrua ſunt hæc *Sanctorii Sanctorii* verba: *Nemo in ægritudinem prolabitur, quin* (π) *cadat in varias affectuum ideas, tanta in hoc noſtro corpore eſt harmonia, & partium conſenſus; ſi aliqua pars eſt læſa, eadem extemplo, vel paulo poſt, plures in conſortium allicere ſolet: Labefactetur aliquod viſcus, ſit ventriculus, ſit jecur, ſit caput, ſint denique ex illis, quæ non ita principem locum tenent, protinus variæ in conſenſum ob hanc ſummam partium ſympathiam cadere videntur, unde diverſas in quolibet ægrotante mixturas affectionum ſuboriri vidimus; propterea quæ in tanta affectuum confuſione per ſe, quæ per accidens partibus noſtri corporis conveniant, & quæ primo, & quæ per conſenſum, hoc talem inquiſitionem efflagitat, ut niſi conſiderationis hujusce cardinem prius conſequamur, affectuum curatio, vel notitia, implicita & inextricabilis reddatur, & millies tunc medendo in laqueos incidemus, & ægrotos ad exitium usque deverberare perſæpe poterimus.* Soli lucem addere, atque Oceano aquam affundere videremur, ſi pluribus rem tam manifeſtam perſequi vellemus. Igitur ex permultis pauca ſolummodo dabimus pro more noſtro exempla. Nimirum exoptavit quondam B. Dn. *Major*, Academiæ hujus noſtræ, dum in vivis eſſet, inſigne decus & ornamentum, *in Deliciis* ſuis *Hybernis Invento III.*, *ut*, *quoniam Ægri interdum, vel ob debilitatem virium non poſſunt Medicamenta accipere per Os, vel ob impatientiam, moroſitatem, aut inſuetudinem non volunt, excogitentur quædam Remedia, quæ ſolo attactu & impoſitione ſuper partem aliquam externam facta, adeo profunde in corpus demittant activitatis ſuæ radios, ut defixos in eo haud paucos Morborum fomites cum evidenti Ægrotantium Levamine expugnent.* *Idem* etiam *cit. l.* non neceſſarium duxit, ut *Medicamenta externa communiter illi tantum regioni corporis applicentur, ubi nidum Morbi cujuſpiam deliteſcere, ex ſignis certis colligimus*; hinc ipſe de inungenda vertice cogitata ſua cum orbe literario doctiſſime plane communicavit, ea *Morbos variigeneris, ſive Cephalici ſint, ſive alias partes occupent, veriſimiliter curari, vel potiſſima eorum ſymptomata ad mitiorem ſtatum reduci poſſe*, exiſtimans, plurimisque exemplis conſentaneum reddens. Sed hæc videri

F apud

(π) *cit. l. cap. I.*

apud laudatissimum Auctorem possunt. Instituti enim nostri non est de medicamentis hic agere, Quid vero tum? si similiter vel sine medicaminum subsidio, levissima solum manuum opera morbos interdum profligari posse commonstremus? Sitne hoc longe jucundius ægro, & salutarius? Namque vel sola verticis rasura non contemnendos præstat effectus: quam, scientissimus inter Veteres Medicus, *Celsus L. VI. c. aph. 4.* non solum in sordidis aurium ulceribus, & oculorum vitio, ex inflammatione oriundo, *(ρ)* sed & passim, ut proficuam, commendat. Et ne quis eam auctoritate potius, quam ratione & experientia, a nobis adductam putet, en! historiam egregie firmantem, atque in *Ephem. Nat. Cur.* (σ) a Viro non indocto his verbis perscriptam: *Tonsuram capillorum felicius celebrat apud nos Generosus quidam Dux militum superior, qui Cephalalgia cruciatus diuturna, casu potius quam consilio, detondendos curavit cervicem obsidentes capillos, qua data porta se proripuit Cephalalgia. Redit tamen, quoties ibidem succrescunt capilli; sed eodem feliciter abigitur astu, dissipatis sc. in transitu Caput cæteroquin turbaturis halitibus.* Quo spectat & illa Observatio Cl. *Paullini* in Erbaul. Lust *I.* th. n. 11. sive *Cent. IV. Observat.* suarum *Med. Phys.* quas edendas promisit: cui similes plures etiam experientia suppeditat. Nam capillis rasis non tantum Convulsiones sublatas (Vid. *Vit. Riedlin. Lin. Medic. A.* 1695. *m. Maj. Lin.* 29.) catarrhosque semotos (vid. *Idem c. l. A.* 1698. *m. Dec. Lin.* 28.) sed & Dolorem dentium aliquando levatum constat: leg. *Idem c. l. A.* 1697. *m. Nov. Lin.* 4. Præterea *Celsus* (τ) de Fricatione in doloribus capitis ita loquitur: *Capitis dolores ipsius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Longe tamen sæpius aliud perfricandum est, cum aliud dolet: maximeque cum a summis, aut a medii partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus.* Atque hodienum in dolore capitis apud Italos leniter pertractari dorsum ad extremitates usque, paulo superius notavimus. Quoad Tonsillarum tumentium curam sequentia ex *Rondeletio* (υ) decerpit *J. R. Camerarius*

(ρ) *L. VI. c. 6. aph.* 8. (σ) *Dec. II. A.* 7. *Obs.* 152. (τ) *L. II. c.* 14. (υ) *Meth. cur. morb. L. II. c.* 4.

varius: (φ) *Nostri rustici tonsillarum inflammationem (Antides) furoulx vocant, easque curant, longa frictione facta in carpo, existimantes tumores quosdam factos & apertos, frictione illa dura in carpo prædictum affectum tolli, prodest autem revera ob diversionem.* Eandem similiter in uvula prolongata factam, nisi quod frictus in brachio paulo supra pollicem institutus sit, experimento *Steph. Blancardus in Collect. Physico-Medicis*, & *in Ephemer. Natur. Curios*, non uno in loco (χ) confirmavit Academiæ hujus nostræ Professor meritissimus, Dn. *D. J. Lud. Hannemannus*, Fautor & Amicus plurimum honorandus: Ipse qui hac in urbe mulierem novit, quæ quoties scapulam fricat, aut digitum quendam altera manu distendit, toties ructus edit, atque a flatibus subinde molestis naturæ benefico munere liberatur. In Sternutatione quoque imminente hoc expertu facillimum ac jucundum est, quod ea oculorum frictione vel minimo temporis momento cohiberi possit. (ψ) Ultimo nec unguium in manibus rasuram hic prætermittere debemus, utpote in læsis vulnere, aut exulceratis igne digitis haud parvum dolorum solatium, sæpissime, non tantum *Vito Riedlino*, (ω) sed & nobismet ipsis probatum. Primus autem, qui ejus mentionem in scriptis fecit, *Th. Bartholinus* exstitit. Is enim *Cent. IV. epist. med.* 45. sic scribit: *Ita & si læsus sit homini digitus, statimque ejusdem digiti ungues præcidantur, non inflammari digitum, sed citius percurari, certa amici Nobilis experientia rescivi.*

CAPUT VIII.

DE
Tactus, nostra methodo in dolore Dentium adhibiti, modo operandi speciatim.

DEntium dolorem juxta illud Poëtæ:

Expletur lacrymis, egeriturque dolor!

F 2 hoc

(φ) *Syll. memorab. Centur. XIV. Obs.* 51. (χ) *Dec. II. A. 2. Obs.* 56., & *A. 3. Obs.* 50. itemque *A. 5. Obs.* 127 (ψ) Leg. *Schneideri Lib. de Osse cribrif. p.* 473. & *seq.* (ω) vid. *Lin Med. A.* 1696. *m. Jan. Lin.* II.

hoc eſt, lamentationibus & fletu curatum aliquando vidit Experientiſſimus Vir, *Timæus a Güldenklee.* (αα) Et hujus quidem rationem ille in imminuto ejulationibus ſero quærit, quoniam ſimili pacto per Sudorifera, Purgantia etiam, aliaque, ſerum e corpore ſubducentia pharmaca, doloris mitigationem fieri poſſe, experientia edoceat quotidiana. Sed veremur nos, ne animi affectui curisque plurimum hic tribuendum ſit, atque adeo contingenter ſaltem dolor fuerit ploratu ſublatus. Neque enim poteſt, impeditis ac mœrore devinctis quaſi ſpiritibus emiſſariis, animus exteriorum partium cruciatus pernoſcere, aut ſpasmodica fibrillarum contractio in membris condolentibus fieri, poſtquam copia ſpirituum, confertim irruentium, jam tum eſt diminuta. Terror etiam, aliique affectus vehementiores, motum ſpirituum in totum ſæpe mutant, unde non ita infrequentes ſolent eſſe odontalgiæ per eosdem ſanationes. Sic a conſpecto medicamine evanuiſſe dentium dolorem, exemplo teſtantur *Ephem. N.C. Dec. II. A. 5. Obſ. 31. in App. Totum enim contremuit corpus ſubſequente vomitu, a nauſea concitato & eapſe hora omnis deſiit dolor.* Quin & imaginatio fortior plurimum hic valet: cujus exempla paſſim proſtant apud ſcriptores. Pari ratione dolore permagno minorem auferri videmus, non quod is illo obſcuretur, ut ἀκυρῶς nonnunquam loqvuntur Medici *, ſed quod vehementior cauſa ſpirituum curſum a parte minimum dolente avertat quaſi, animi ſenſus plus commovendo, atque ad ablegandos aliorſum ſpiritus incitando. Sic *Vitus Riedlinus* (ββ) refert, *quendam Empyricum ſe dolorem dentium cuidam certo amico ſublaturum promiſiſſe, modo in alio loco dolorem quendam ferre velit, cui conditioni cum annuiſſet dentibus laborans, medicaſtrum iſtū ano allium indidiſſe, unde tantus in illis partibus dolor ſubortus, ut de dentibus amplius ne verbo quidem æger, de dolore hoc vero multis ejulatibus conqueſtus fuerit.* Imo παράδοξον etiam hocce veriſſimum eſſe novimus: poſſe ſc. etiam minorem dolorem interdum majorem abigere. Idque fit, dum in nervi ejusdem partis dolentis, diverſa propagine novus exci-

(αα) *Caſ. 42. L. I.* * cum *Hippocrate Sect. II. aph. 46.* (ββ) *A. 1695. Lin. Med. 3. M. Dec.*

excitatur, licet exilis, dolor. Hinc sæpius nos vidimus errhinis paulo acrioribus ac subtilissimis, vel momento sedatam fuisse odontalgiam. Contra sunt etiam remedia, quæ spirituum turbatos motus blande permulcent, nervo dolenti consentientem alium titillando. Quo referenda illa est historia, quam *Paullini* (γγ) his verbis recenset: D. Weißbrod erzehlte mir zu Utrecht / wie eine Frau in seiner Heymat nicht besser die offtmahlige Zahn-Schmertzen besänfftiget hätte / als durchs Geigen: Darum wenn die Quaal angieng / ließ sie die Musicanten (so immer bey der Hand seyn musten) eiligst holen. Je stärcker und anmuthiger diese geigeten / je weniger sie das Zahnweh fühlete: simili exemplum *Sinapius* habet *Tr. de Remed. Dol. p.* 55. Aliis, nempe frigidissimis, spiritus in nervos fluentes densos reddere, ac compedes quasi injicere licet. Eo pacto, aquam frigidam articulorum dolores & convulsiones sanare, docet *Hipocrates* noster *Sect. V. aph.* 21. & 25. * Et *frustum glaciei abdomini impositum diram Colicam sedasse*, observavit *Schraderus*, Professor Helmstadiensis. (δδ) Veteres etiam ut *Aëtius*, (εε) *Avicenna* (ζζ) nivem adversus dentium dolores a causa calida proficuum judicant: quam eorundem sententiam *Zacut. Lusitanus* (ηη) exemplo etiam comprobat, dum *militem strenuum, incassum omnibus tentatis, demum nive, qua aquam bibendam refrigerabat, fortuito in ore detenta, eaque iterum atque iterum accepta, a dolore intra horam immunem evasisse, & plures alios, qui hoc præsidium sunt experti, doloris sævitiem effugisse* scribit. Alia plura exempla legantur apud *Thom. Bartholinum L. de nivis usu cap.* 25. E contrario a causa frigida orto dolori adhibentur, quæ spiritus densatos extenuant, eosdemque ad motum blande concitant. Atque hac ratione vel solo linteo calefacto sedatos insigniter

F 3 con-

(γγ) Erbaul. Lust 1. Th. N. 79. (δδ) *in Disp. de Doloribus Th.* 18. cui add. exemplum *a Th. Bartholino Cent. VI. hist.* 88. memoratum. * Add. *Cels. L. I. c.* 9. (εε) *tetrab. II. fenn. IV. c.* 27. (ζζ) *L. II. tr.* 2. *cap.* 524. (ηη) *de Pr. Med. admir. L. I. Obs.* 79.

conſpeximus dentium dolores: eo etiam propoſito tam Veteres quam recentiores Medici, (θθ) provide inſtillare auri lateris dolentis jubent nervina ac diſcutientia medicamina, ut oleum Caſtorei, rutæ, matricariæ, Balſamum Peruvianum, & ſimilia. Porro reperiuntur, qui nervorum continuationem, atque adeo ſpirituum animalium conſortium tollunt, uſtione nervulum denti ſubjacentem diſcindendo. Idque peculiari inſtrumento, ab ipſomet in *Exercit. Pract. pag.* 116. delineato, cum ſubito levamine præſtitiſſe ſe memorat *Dekkerus*: itemq; *Sinapius* (ιι) *aliquem novit, qui ferro candente dentem dolentem circa radicem ſibi aduri curavit dolore extemplo evaneſcente.* Aliter vero, ac longe mitiori conatu nervi comprimi poſſunt, ita ut ſpiritus concitati aditu tamdiu prohibeantur, donec contractio nervulorum ſpasmodica ſponte remiſerit. Sic enim Spaſmodicis doloribus mederi faſcias manifeſtum eſt: (κκ) quin & tumores genarum ipſi hoc nonnunquam perficiunt, quoniam, illis tumefactis, plerumque ceſſat, vel mitigatur dentium dolor. Atque huc & noſtram referimus ſedandi methodum, quippe quæ ſine animi affectu, ſine dolore, violentia, aut motu, ſola digiti ſive calidi ſive frigidi, admotione, fluxum ſpirituum reprimente, dolorem momento aufert. Verũ videtur nobis hic præcipue objectari poſſe primo, quod non tantum Spiritus ſed & ſanguis motu peccet: Continuato enim dentium dolore utplurimum tumeſcunt genæ. Dein, quum non dentem ipſum, ſed aurem attingamus, ſequitur per conſenſum partium vel generaliorem, vel ſpecialiorem, h. e. aut vaſorum aut nervorum ope fieri curationem noſtram: Non nervorum ope, quoniam quinta conjugatio Recentiorum, ſive tertia Veterum, quæ Anatomicorum præcipuorum unanimi conſenſu dentes ingreditur, ſecundum Neurologiæ

(θθ) vid. *Nic. Piſo L. I. de morb. cogn. & cur. c.* 48. *Rodericus a Fonſeca T. I. Conſult.* 46. *Foreſtus L. XIV. Obſ.* 4. *in Schol. Platerus Prax. T. II. c.* 8. *Jo. Vigirius de Catarrhis c.* 25. *p.* 116. *Mayerne Prax. Med. Wedelius Exercit. Patholog. Therap. III. p.* 50. & alii (ιι) *ſupra c. l. p.* 47. (κκ) vid. *Vit. Riedlin. c. l. A.* 1697. *m. Nov. Lin.* 5.

giæ accuratiores interpretes, *Willisium* & *Vieussens* nulla propagine cum auribus communicet. Sic enim hujus ductus describuntur, ut anterioris alius ramꝰ sit superior, ophthalmicus vel oculorum motorius dictus, quod propaginibus suis oculorum motui inserviat, alius inferior, Willisio maxillaris appellatus, qui musculo masseteri, faciei integumentis, gingivarum carni, radicibus dentium maxillæ superioris, naribus demum ac faucibus surculos quosdam impertiat; posterioris, maxillaris inferioris alioquin, seu gustatorii, vocati, (præter surculos quosdam, quos ad buccinatorem, masseterem, & reliquos inferioris maxillæ musculos dimittit) alia propago in linguam, in ejusdem vero musculos, ossis mandibulæ inferioris sinum, dentium radices, & sic porro alia, alia denique in glandulam parotidem penetret, ibidemque finiatur. Porro, quod si cum auribus conjunctionem habeat dentium nervus, tamen dubitari possit, num eo speciatim loco, quem tangimus, situm obtineat. Quin *Riolanus* (λλ) insignis Anatomicus *surculum a Carotide deductum, qui auris antitragum perreptat, maxillam superiorem irrigaturus, ut singulis dentibus spiritum vitalem suppeditet, diligenter hic notandum* monet: Cui ex recentioribus *Nath. Highmorus* assentit. Atque adeo videtur verosimilius esse, non spirituum in nervos fluxum, sed sanguinis per arterias in dentium alveolos profluentiam cohiberi. Verum enim vero, quamvis non omnino negemus aliquam simul fieri hac encheiresi nostra posse sanguinis retardationem, qvum eo, quo tangimus loco, arteriolam esse sitam, ad dentes progredientem, non *Highmorus* tantum, & *Riolanus*, sed & *Bauhinus*, aliique gravissimi scriptores memorent; Tamen eam solum Tactus in aure salutaris esse objectum, est, quod inficias imus. Namque primo ab Anatomicis satis est superque commonstratum, non vasa, sed membranam nerveam, cavitatem dentium investientem, imo ipsum nervi surculum, doloris exquisitissimi causam esse. Hinc *Nic. Piso* (νν) *Raro*, inquit, *dolent dentes, nisi corrosi fuerint, & corrosio usque ad cavitatem internam penetret*,

(λλ) *Anthropogr. L. IV. c. 5.* add. *Enchir. Anat. L. IV. c. 8.* (μμ) *Disp. Anat. L. III. p. 2. c. 6. Anacephal. 260.* (νν) *L. I. de morb. cogn. & cur. c. 48.*

tret, ac nervum tangat. Propterea omnium maxime dolent maxillares. Dein etiam notiſſimum eſt, tumorem dolorē non antecedere, ſed eundem conſequi, adeo ut tumor effectus, non cauſa ſit odontalgiæ: Dum enim fibrillæ ad contrahendum ſemet irritantur, non poſſunt non ſimul coanguſtari proxime adjuncta vaſa: his vero obſtructis, qvum ſanguis, per arteriolas continuo affluens, non æque commode refluere queat, mirum adeo non eſt, inflatione non ſolum illum locum diſtendi, quo dolor perſentiſcitur, verum, ob magis magisque increſcentem humorum ſubſiſtentiam, etiam vicinas partes, ac non raro dimidiam capitis ſphæram in conſenſum doloris pertrahi. Plane itaque convenit, ut medela, non ſanguini, ſed contractioni ſpasmodicæ nervorum primario adferatur, quoniam, hac ſublata aut remittente, ipſe confeſtim evaneſcit, aut imminuitur dolor. Atqui ea potiſſimum ratione digiti applicationem affectioni huic fructuoſam eſſe ſupra diximus. Quod ſi autem venæ, aut arteriolæ ſectione eadem nonnunquam percuretur, id tantum abeſt, ut ſententiæ noſtræ veritatem convellat, ut magis eo confirmetur. Nam ſanguis, fluxu impeditus, præſertim impurus, pravisque humoribus contaminatus, particulis acrioribus, tanquam ſpiculis, amplius ad contractionem incitare nervorum fibrillas ſolet. Qui, ſi avertatur, atque evacuetur, non poteſt non inſignem corporis membris apportare delinitionem. Hinc enim eſt, quod oculorum doloribus intenſis tam præſens ſit in arteriotomia temporum auxilium. (*oo*) Quin & Medicorum Veterum nonnullis (*ππ*) venæ ſectio in aure inſtituta ad levandum dentium dolorem inde adeo frequens fuit. Noſtra tamen methodo non tam ſanguinis, quam ſpirituum curſum inhiberi vel inde patet, quod momentanea compreſſione levatus omnis dolor ſentiatur, qui vero neceſſario rediret, poſtquam remotus fuerit digitus, ac ſanguis ad dolentem locum libero motu rurſus permeet. Porro auris externæ locus, quem premimus,

(*oo*) Exempla vid. *Act. Hafn. vol. I. Obſ.* 4. *Tulpii L.* I. *Obſ.* 48. *a Meekern obſ. chir. pag.* 206. *ſq.* (*ππ*) vid. *Actuarius L.* III. *Meth. med. cap.* 2. *Jo. Platearius in Pract. meth. cur. morb. c.* 3. *&* *Arnaldus L.* II. *Breviar. c.* 34. *& L. X.*

mimus, maxime omnium sensibilis est, adeo ut si duriuscule paulũ, & cũ ungue digiti, pressus fuerit, oculi lacrymis nonnunquã madescant, certo indicio hic nervum latere. Esse vero hunc paris quinti truncum, vel propaginem, merito quis dubitare possit, quod in descriptione ejusdem Willisius nullius plane commercii cum aure fecerit mentionem. Attamen *du Verney L. de Auditus organ. Part. I.* nervulum, tympani membranæ instar chordæ subtensum, non auditorii, sed quinti pars propaginem statuit; *eundemque, priusquam e canali suo exeat, portionis duræ* (nervi auditorii) *trunco jungi. Eustachius* apud *Eundem Tr. de Auditu P. I. c. 2. §. 8.* sic scribit: *Poterat sane ad tympanum, & ad organa auditus ab una aut ab altera portione quinti partis nervorum cerebri commode nervus dispensari; quod tamen minime factum fuisse cernimus, sed ab altero ejusdem visceris quarti jugi nervorum ramo exilis quædam propago reflexo itinere, juxta illum quem modo descripsi osseum canalem, aurium cavum in quo ossicula auditus continentur, ingreditur, & oblique tympano, ac deinde ossiculo, malleum imitanti supra musculi insertionem adhærescit: nec ibi desinit, sed ulterius procedens os lapideum in posteriori sede meatus auditorii perforat, deorsumque reflexa parumper repit, ac tandem cum tenuiori duriorique ramo quinti paris nervorum cerebri jungitur & coit.* Celeberrimus etiam *Bohnius* P*hysiol. progymn. 26. Par*, inquit, *nervorum auditorium, sive VIImum, duplicem involvit caudicem, molliorem ac solidiorem, quorum ille tantum in auris cavitate terminatur, nihilque amplius commune aut implicationis cum solidiore habet, sed hic, interiora ejus elabens, auriculæ tantum externæ prospicit ad remotiora tendens, atque sub egressu quoddam fœdus cum nervo quinti paris iniens. Verheyen Tr. VII. c. 4. participare etiam aurem internam de pari quinto capitis, & Tr. IV. c. 15. participare quoque Aurem externam de surculis quinti & sexti paris* ait. Qnibus sane patet, esse inter Dentes & Aurem quandam communitatem, Reliqua Anatomicis relinquimus pervestiganda.

CAPUT IX.

DE

Methodi noſtræ Commodis atque utilitate.

OStendimus hactenus, & modum ſedandi per tactum dolorem, & modi iſtius rationem; videtur nunc æquum eſſe, ut de utilitate quicquam dicatur, quantumque reliquis, qui hactenus innotuere, is noſter antecellat. Vana enim omnis hæc ſcientia eſt, ut ſpecioſa, niſi in generis humani demum vergat commoditatem. Ipſam ſane *Naturam*, cujus Medicum & miniſtrum & imitatorem eſſe decet, *conſultricem & providam utilitatum opportunitatumque omnium* ſapientiſſime quondam dixit *Cicero L. de Nat.* Adeo in culpam vertendum non eſt, ſi, dum alii in id, quod religioſum ac pium, alii, quod juſtum atque æquum, alii demum, quod verum & honeſtum ſit, inquirant, Medicus omne ſuum utilitate dimetiatur ſtudium. Nemo vero operam hanc noſtram ideo levem æſtimabit, quod in Dentium curatione hactenus occupati fuerimus. Ut enim minuta hæc oſſa revera ſint, tamen permagni quondam ab Ethnicorum Veterum prudentiſſimis habita fuiſſe, vel inde patet, quod in templo Apollinis ὀδονταγωγὸν ſuſpenderint plumbeum;Ondituri poſteros, eadem, licet carioſa, niſi tam mobilia forent, ut vel plumbeo exigi inſtrumento poſſent, neutiquam temere evellenda eſſe. Et vero in Turcis mirandum hoc eſt, quod, teſte *Menavio*, Italo ſcriptore, *L. III. cap.* 22. non niſi impetrata Regis licentia dentes extrahere auſi fuerint. Imo & ipſi ſummo Numini adeo ſunt æſtimati, ut juxta legẽ Moſaicam ſervus manu mittendus ſit, cui Dominus dentes effregit. (ϱϱ) Hodie nihiloſecius in propria ſæpius deſævire corpora cernimus homines, ſive perverſis conſiliis, ſive pravis exemplis permotos: quum potius nihil intentatum prius relin-

(ϱϱ) vid. *Mœbius Fundam. Med. c.* 9.

relinquere debuissent, quam ad tam atrox, ac periculi haud expers remedium deveniretur. Non solum enim metuenda ab arteriis venisque ruptis molesta sanguinis profusio, quam subinde satis periculosam, imo lethalem fuisse exemplis constat, sed & maxillarum dilaceratio, indeque fœda faciei deformitas, inflammatio, gangræna, ipsa denique mors pertimescenda. Sic subitæ mortis ab Extractione exemplum in Sene habet *Forestus L. XIV. Obs. 4.* Et Herophilus & Heraclides Tarentinus *mori quosdam detractione dentis* memoraverunt apud C. *Aurelianum L. II. Chronic. c. 4.* Inflammationem, atque ulcus malignum, post dentis evulsionem obortum, maxillam inferiorem, linguam & palatum misere depascens, usque dum permagnis cruciamentis mors insequuta sit, in mercatore quodam vidit *Felix Platerus.* (σσ) Neque vel incisio gingivarum tuta satis est: *mortiferam enim aliquando extitisse* ostendit *Tulpius*, (ττ) *Tantum*, inquiens, *abfuit, ut inde vel citius emerserint dentes; vel placatus sit dolor: ut potius cuncta inde ruerint in pejus: excitatis ab incisione non modo febribus ac vigiliis: sed etiam deliriis adeo efferis; ut dies noctesque præ furore discurrerit per conclave: ante quam miserrimo dolori finem imposuerit mors.* Hinc demum alios cautiores redditos medicamentorum variorum infinitum numerum adhibere, ac, quum frustraneo sæpissime conatu plurima tentaverint, ad Opiata, tanquam ad sacram anchoram, confugere videmus: sive quod labem eorundem ignoraverint, sive quod parum adeo curent. Notum enim est Medicis, quam certum sit dentibus excidium a frequenti opiatorum usu, (υυ) Quin & eo, ceu quodam stratagemate, a tot evulsionum incommodis præmunire ægros gestiunt vulgo circumforanei, ac revera etiam nonnunquam spontaneum dentis lapsum arcessunt. Ut taceamus sanitatis & vitæ ab opiatis jacturam. Sic narcoticorum suffumigia pulmonibus esse posse noxia, nemo non animadvertit: & cumprimis ex Hyoscya-

(σσ) *T. II. cap. 7. p. 306.* (ττ) *L. I. Obs. med. 36.* (υυ) Leg. *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. 2. Obs. 163.*

mi fumo sanitatis damnum egregie ostendit *Hagendornius Observat. med. Cent. III. hist.* 84. (φφ) Itemque ex *Alex. Benedicti de cur. morb. L. VI. c.* 13. refert *Forestus in Observat. Jac. Justinianum, Patricium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patavii sopore perpetuo exstinctum fuisse: Zacutus Lusitanus de Pr. Med. admir. L. I. Observ.* 80. notat, *quendam, cum pluribus diebus dolore dentis corrosi concussus vehementer, multis adhibitis præsidiis levari non posset, amicorum consilio, intra dentis cavum indidisse Philonium Persicum: Eo admoto, stupidum veluti, sequuta auditus gravitate, exstinctum esse.* Hinc *Sennertus, Heurnius*, aliique summi Viri, serio admonent, ne ad Narcoticorum usurpationem, nisi *summa urgente necessitate*, deveniatur. Plura ex aliis odontalgicis detrimenta adduci hic possent; sed supervacuum hoc videri queat methodo nostra utentibus. Quæ non solum omnium tutissime, verum etiam citissime, dolorem aufert, adeo ut paucissima, etiam optima, remedia cum ea in contentionem venire queant. Laudet sane *Dekkerus Exercitat. Pract. p.* 115. *Pyrethri radicem masticatam, quo in momento nonnunquam ægros esse curatos* meminit; novimus tamen exemplo dolorem inde non curatum, sed auctum: (χχ) Affirment alii cum *Mart. Rulando Curat. Empyric. Cent. II. curat.* 3., *oleum Camphoræ certo domare, & abolere omnem dolorem*; nos eo *multum exacerbati doloris* exemplum apud *Thonerum L. II. Obs. 6. de Dolore Dent. legimus.* Extollant porro *Olei caryophillorum*, similiumque virtutes; nos non tantum frustra usurpatorum meminimus, sed & *acredine dentes corrodere*, discimus ex *Encheir. med. Primerosii.* Quin, & quævis externa, ut sint nobilissima, minime fallacem medelam adferre dentibus nequire, ratio suadet. Nempe, quod non æque commode acres mordentesq; humores corrigere, ob profundius nonnunquam situm dolorem, valeant, & ciborum etiam, fluentisq; continuo salivæ, miscela vires imminuantur. Celerioris alioquin certæque curationis laudes tribuunt nonnulli Scriptores etiam Emeti-

(φφ) cui add. *Ephem. N. C. Dec. I. A. 3. Obs.* 21. (χχ) vide *Forestum L. XIV. Obs.* 3.

meticis: hinc *gravissimos dolores dentium, simulac evomuit aliquis tolli, Crato* ait, (ψψ) & *ex masticato Tabaco indeque exorto vomitu dolorem sibimet evanuisse* scribit *Riverius Cent. IV. obs.* 31. Verum rari sunt usus in dentium dolore remedia adeo inaccepta, neque omnibus, cumprimis uterum gerentibus, ea propinare licet. Adeo nullum est Pharmacum, sive interne, sive externe usurpandum, quod vel omnibus æque conducat, vel peculiaribus non stipatum sit incommodis: imo dixerimus etiam, quod præsentissimum afferat dolori remedium. Cujus potissimum ratione impulsi Veteres, præter Venæsectionem in aure, etiam Antitragi, nec non *arteriæ in maxilla inferiore prope angulum repentis*, (ωω) ustionem invenerunt. Et venarum quidem prope aurem apertio, licet antiquissima sit, & jam tum *Hippocrati* cognita, tamen â *Galeno Comment. ad L. VI. Epid.* inutilis fuit habita, atque, eodem teste, ab ullo perito Medico nunquam tentata. Vasorum autem sanguiferorum in Antitrago vel ustionem, vel resectionem, primus retulit *Joa. Riolanus Antropogr. L.* IV. *c.* 5. quippe qui arteriæ ramo hic loci resecto, *miraculi instar sedatam vidit odontalgiam, propter commeatum serosi & acris humoris interceptum*: Dicitq; *fuisse quendam Parisiis, qui ex hac sola operatione magnum quæstum fecit*. Ex recentioribus pauci sunt, qui hujus vel meminerint, nedum in usum eam deduxerint, D. Spigelium forte, paucissimosque alios, si excipias; quem sc: Sclopomachærio candente eam anthelicis partem, quæ superiorem tragi immediate contingit, felicissimo semper successu incidisse, legimus: Vid. plura apud. *Scultet. armam. Chirurg. Obs.* 25. 28. & *Dec.* II. *A.* 1. *Miscell. Cur. Obs.* 27. Nuperrime etiam Cl. *Nuckius Experim. Chirurg.* 18. Instrumento ejusmodi chirurgico *dolorem hunc momento citius & quasi incantamento tolli posse*, asserit. Quæ omnia methodi nostræ præstantiam mire confirmant, ustionem illam jucunditate longe superantem. Quis enim tantum ab ustione dolorem non reformidet, & stigmate quasi quodã se notari patiatur?

Ultimo

(ψψ) *epist.* 182. Vid. quoque *Höferi Hercul. Med.* L, I, *c.* 11. *p.* 85. (ωω) Vid. *Riolanus Ench. Anat.* L, IV. *c.* 8.

Ultimo restant quoque Amuleta, quorum insignem numerum *Wolfius in Scrutinio Amuletorum* collegit, & Transplantationes magneticæ, ita dictæ, quas *Paracelsus*, *Helmontius*, & alii, in Medicum usum traduxerunt. Enimvero & his similiter acceptior est nostra medendi ratio, quod gingivarum cruento sanguine atque ab acerbissimis punctionibus sanguinolenta festuca prorsus non sit opus: ut taceamus dubiam & Amuletorum & Transplantationum efficaciam. Nemo enim, cum doloris vehementiæ mature nonnunquam est occurrendum, dubio sese facillimum committet medicamento. Sic exemplum icteri, transplantatione curandi, *Vitus Riedlinus Lin. Med. A.* 1699. *m. Dec. Lin.* 5. recenset, quem ob effectus tarditatem mors finivit. Adeo nullum hactenus notum est remedium, quod omnes optimi medicaminis conditiones æque explet, ut tangendi nostra methodus. Tutissimum enim pariter, ac præsentissimum levamen, sine omni dolore, affert, adeo ut puerulis etiam sit maxime accommodata. Dein omni etiam dolorum generi medetur, nisi fortean sint odontalgiæ insanabiles, cujus exemplum *Horstius* habet *Oper. T. II. Obs.* 33. *p.* 98. Et, si causa continens ejus naturæ sit, ut chirurgi manum necessario exigat, v. gr. si caro quædam sub radice dentis luxuriet, quod uxori Nobiliss. Dn. Præsidis aliquando contigit. In aliis, ut causa videatur pextinax & continua, indeque subinde dolor recrudescat; tamen facillima encheiresi, remedioque, quod nulli non homini ubique in promtu & ad manus est, omni temporis momento idem rursus abigitur. Non potest igitur satis laudari divina benignitas, quæ tam benefico auxilio humano prospexit generi. Cui soli etiam nosmet omnem tribuimus Gloriam, Gratesque perennes.

